

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Válka v Bosně a Hercegovině v letech 1992-1995

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7105R056 – Historie se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Dominik Hach**
Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Dominik Hach**
Osobní číslo: **P12000700**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Historie se zaměřením na vzdělávání**
Název tématu: **Válka v Bosně a Hercegovině v letech 1992-1995**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je seznámit s aspekty, které vedly k vypuknutí války v Bosně a Hercegovině, která proběhla v letech 1992-1995, a popsat její samotný průběh. V první části práce bude definována válka, jakožto konflikt mezi dvěma a více státy, a válka občanská, jakožto konflikt v rámci jednoho státu. Poté se práce bude věnovat historii výrazně etnicky různorodé Bosny a Hercegoviny. Stěžejní úlohou práce bude metodou analýzy odborné literatury rozebrat zejména příčiny, ale také průběh a důsledky války, a v samotném závěru odpovědět na otázku, proč válka vypukla a kdo ji zapříčinil. Během příprav a vypracovávání práce se student bude řídit organizačními a metodickými pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HLADKÝ, L. Bosenská otázka v 19. a 20.století. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 388 s. ISBN 80-210-3674-5.

HLADKÝ, L. Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996. 216 s. ISBN 80-85765-61-6.

THOMAS, N. a MIKULAN, K. Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001. Praha: Grada, 2008. 64 s. ISBN 978-80-247-2375-4.

LOVRENOVIĆ, I. Bosna a Hercegovina: Krátký přehled kulturní historie. Praha: ISE, 2000. 249 s. ISBN 80-86130-05-3.

ŠESTÁK, M. Dějiny jihoslovanských zemí. 2. vyd. Praha: Lidové noviny, 2009. 758 s. ISBN 978-80-7106-375-9.

ŠMÍD, T. a VAĐURA, V. Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, 278 s. ISBN 978-80-7325-126-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce:

15. dubna 2015

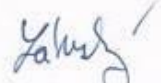
Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2016

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Rád bych poděkoval panu Mgr. Ing. Martinu Brabcovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat též své rodině a přátelům, kteří mě během psaní práce podporovali.

Anotace

Bakalářská práce se jako celek zabývá válkou v Bosně a Hercegovině probíhající v letech 1992–1995, která byla velmi specifická, jelikož se jednalo o občanskou válku v rámci jednoho státu avšak s mezinárodním rozměrem. Zpočátku definuje termíny nezbytné k pochopení tématu, poněvadž samotné téma bosenské války je velmi složité. Dále se věnuje komplikované historii této balkánské země, přičemž se zaměřuje na její charakteristickou etnickou rozmanitost, kterou získala především zásluhou své zeměpisné polohy. Pokračuje popisem samotného průběhu války rok po roku a rozebírá její příčiny a důsledky. Na závěr se práce snaží odpovědět na otázku, proč válka vypukla a kdo ji zapříčinil.

Klíčová slova: Bosna a Hercegovina, válka, občanská válka, etnikum, etnický konflikt

Anotation

As a whole, this bachelor thesis deals with the war in Bosnia and Herzegovina, which took place from 1992 to 1995. The war was in fact very unique, as although it was a civil war within one country, it had international dimensions. Firstly, the terms required in the understanding of the theme are defined since the theme of the Bosnian war itself is very complex. The next part of the thesis is concerned with the complicated history of this Balkan country and it focuses on its typical ethnic diversity which was gained mainly because of its geographical location. Subsequently, the course of the war is described year after year and the causes and consequences of the war will be analysed. In the final part, the thesis tries to determine why the war broke out, and ultimately, who caused it.

Key words: Bosnia and Herzegovina, war, civil war, ethnicity, ethnic conflict

Obsah

Seznam použitých zkratk	9
Úvod	10
1 Vymezení základních pojmů	12
1.1 Definice konfliktu a války	12
1.1.1 Občanská válka	14
1.2 Definice etnické skupiny	14
1.2.1 Etnický konflikt a jeho příčiny	16
2 Dějiny Bosny a Hercegoviny	19
2.1 Základní charakteristika	19
2.2 Kořeny etnické a konfesijní různorodosti	20
2.2.1 Bosna pod tureckou nadvládou	21
2.2.2 Okupace Rakouskem-Uherskem	25
2.2.3 Bosna a Hercegovina během první světové války	28
2.2.4 Bosna a Hercegovina v meziválečném období	29
2.2.5 Bosna a Hercegovina v průběhu druhé světové války	31
2.2.6 Bosna a Hercegovina za diktatury Josipa Broz-Tita	32
2.2.7 Rozpad komunistické Jugoslávie	35
2.3 Shrnutí a zhodnocení dějin Bosny a Hercegoviny	37
3 Válečná a poválečná Bosna a Hercegovina	39

3.1	Cesta Bosny a Hercegoviny k vyhlášení samostatnosti	39
3.2	Počátky válečného konfliktu	42
3.3	Průběh války.....	44
3.3.1	Rok 1992	45
3.3.2	Rok 1993	47
3.3.3	Rok 1994	49
3.3.4	Rok 1995	51
3.4	Důsledky války a uprchlická otázka	58
3.5	Příčiny války a jejich zhodnocení	59
	Závěr.....	61
	Seznam literatury.....	65
	Elektronické časopisy	66
	Internetové zdroje.....	66

Seznam použitých zkratek

BaH – Bosna a Hercegovina

ES – Evropské společenství

FLRJ – Federativní lidová republika Jugoslávie

HDZ BaH – Chorvatské demokratické společenství Bosny a Hercegoviny

HVO – Chorvatský výbor obrany

JLA – Jugoslávská lidová armáda

NATO – Severoatlantická aliance

OSN – Organizace spojených národů

RS – Republika srbská

RSK – Republika srbská Krajina

SAO – Srbská autonomní oblast

SDA – Strana demokratické akce

SDS BaH – Srbská demokratická strana Bosna a Hercegoviny

SRJ – Svazová republika Jugoslávie

SFRJ – Socialistická federativní republika Jugoslávie

UNPROFOR – Ochranné síly Organizace spojených národů

USA – Spojené státy americké

Úvod

Primárním cílem bakalářské práce je pomocí analýzy odborné literatury seznámit s aspekty vedoucími k vypuknutí války v Bosně a Hercegovině, která proběhla v letech 1992–1995, a v samotném závěru objasnit, proč válka vypukla a kdo ji zapříčinil. Bosna a Hercegovina je zemí s rozmanitou a složitou historií a z toho důvodu historii Bosny a Hercegoviny v práci patřičně rozebírám, přičemž se zaměřuji na kořeny etnické různorodosti, která je pro tuto zemi charakteristická. Pro dosažení zmíněného cíle je vysvětlení historie Bosny a Hercegoviny nepostradatelnou součástí práce, stejně jako definování základních pojmů souvisejících s tímto tématem.

Téma jsem si vybral, jelikož mě obecně historická témata zajímají, tím spíše ta, která se odehrála v relativně nedávné době a v mé blízkosti. Válka v Bosně a Hercegovině takovému tématu odpovídá. Již když jsem jako osmiletý kluk jel s prarodiči na dovolenou do Chorvatska, mě zaujaly opuštěné, polorozpadlé domy mající ve zdech díry po kulkách, které jsme cestou po bývalé Jugoslávii mýjeli.

První kapitola věnující se vymezení základních pojmů stručně a věcně definuje pojmy, jako jsou konflikt, válka, občanská válka, etnická skupina či etnický konflikt. Pochopení těchto termínů je pro téma bakalářské práce důležité, jelikož s nimi práce operuje. Pro vysvětlení zmíněných termínů čerpám mimo jiné především z knihy Filipa Tesaře *Etnické konflikty*, ale také z *Úvodu do studia mezinárodních vztahů* od Šárky Waisové.

Ve druhé kapitole se již věnuji historii Bosny a Hercegoviny a to, jak jsem již zmiňoval, se zaměřením na etnika, která se v průběhu staletí v této zemi usídlila. Kapitola je rozčleněna do několika podkapitol věnujících se jednotlivým historickým etapám Bosny a Hercegoviny, které pro ni byly

stěžejní. Tyto etapy zahrnují historii země od dob Římské říše až do rozpadu Jugoslávie na počátku 90. let 20. století. Historii Bosny a Hercegoviny se mezi českými historiky snad nejpodrobněji věnuje pan doc. PhDr. Ladislav Hladký, Csc., jehož práce *Bosenská otázka v 19. a 20. století; Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země* a některé kapitoly knihy *Dějiny jihoslovanských zemí*, jež také napsal, jsem nejen v této kapitole hojně využil.

Třetí a zároveň poslední kapitolou se snažím pomocí deskripce samotné války v Bosně a Hercegovině v letech 1992–1995, vyvodit příčiny a důsledky této krvavé války, které rozebírám a hodnotím v poslední podkapitole této části práce. Samotné analýze průběhu války předchází ještě podkapitoly věnující se cestě Bosny a Hercegoviny k vyhlášení samostatnosti a počátkům válečného konfliktu. Průběh války v práci líčím rok po roku, přičemž se zaměřuji vždy na ty nejdůležitější události, ke kterým v daný rok došlo. Pro sepsání této kapitoly jsem využil již zmíněné knihy L. Hladkého a dále např. *Údobí pekla* od Eda Vulliamyho, *Bosna a Hercegovina: Krátký přehled kulturní historie* od Ivana Lovrenoviće a jiné.

1 Vymezení základních pojmů

Bakalářská práce se věnuje tématu války v Bosně a Hercegovině, která je sama o sobě tématem velmi složitým. Proto v první kapitole nejdříve v krátkosti definuji, co obecně termín konflikt, a s ním spojené termíny válka a občanská válka, v oblasti mezinárodních vztahů znamená. V souvislosti s tímto tématem je také důležitý termín etnicita či etnikum (a od něj odvozená slovní spojení jako je etnický konflikt apod.), který v této kapitole též definuji.

1.1 Definice konfliktu a války

Konflikt v oblasti mezinárodních vztahů je definován jako určitá sociální situace, ve které ve stejnou dobu usilují minimálně dva aktéři, kdy alespoň jeden z nich je stát a ti další jsou např. jiné organizované skupiny, o získání stejného statku (nezávislost, právo na sebeurčení, přístup k moci, území, apod.), přičemž tento statek nedostačuje k uspokojení obou (všech) aktérů.

Konflikty se dále klasifikují: za prvé dle umístění (systémový, mezistátní či vnitrostátní konflikt). Příkladem systémového konfliktu může být první a druhá světová válka. Jedná se totiž o konflikty, které změnily strukturu systému, pravidla, distribuci moci a hodnoty. Mezistátní konflikt je konflikt mezi dvěma a více aktéry (většinou státy), který však strukturu systému, pravidla, hodnoty a distribuci moci nezmění. Jedná se většinou o konflikty o nějaké území (např. ostrovy). Co se týče vnitrostátních konfliktů, ty se logicky odehrávají v rámci jednoho státu, kdy se proti státní moci postaví nějaká organizovaná skupina. Jedná se o války za nezávislost, autonomistické konflikty či občanské války (jako tomu bylo v případě války v BaH).

Za druhé podle příčiny konfliktu. Mohou to být konflikty teritoriální, ideologické (bipolární konfrontace), mocensko-politické (konflikty o moc či její formu), boj o nezávislost, ekonomické, etnické a další konflikty.

A za třetí dle použitých prostředků a způsobu řešení konfliktu (násilný či nenásilný konflikt). Pokud je konflikt řešen mírovými metodami jedná se o konflikt nenásilný a naopak, když je řešen použitím násilí, je to konflikt násilný.¹ Při násilném konfliktu se zúčastněné strany primárně zaměřují na nepřítele a až poté na svůj hlavní cíl. Primárním cílem se tak stává eliminace protivníka (vyhnání, zranění nebo dokonce usmrcení jednotlivce či skupiny). Pokud se střetnou dvě nebo více skupin s ozbrojenými silami, mluvíme o ozbrojeném konfliktu, přičemž se rozlišuje konflikt nízké a vysoké intenzity. Jestliže konflikt přinese méně než 1000 lidských obětí za rok, jde o konflikt nízké intenzity, což bývají např. povstání nebo systematické teroristické útoky. Jakmile počet obětí přesáhne číslo 1000 ročně, již se jedná o konflikt vysoké intenzity, kterým můžeme označit např. válku nebo genocidu.²

Válka je tudíž ozbrojeným konfliktem dvou nebo více aktérů, kdy alespoň jeden z nich je stát, při kterém ročně zemře minimálně 1000 lidí. Dle Politologického slovníku Rastislava Tótha je válka „*otevřené ozbrojené násilí mezi různými státy či politickými skupinami. (...) Ve válce se používají speciální prostředky (zbraně) a zvláštní útvary (ozbrojené síly).*“³

¹ WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 136–138.

² TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 26.

³ TÓTH, R. *Politologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015, s. 143.

1.1.1 Občanská válka

Občanská válka je válka mezi dvěma či více organizovanými skupinami uvnitř jednoho státu nebo mezi státy, které dříve tvořily jeden celek. Cílem jedné ze stran bývá převzetí moci v zemi nebo v určitém regionu, dosažení nezávislosti pro určitý region nebo změna určitého politického režimu. Intenzita občanských válek bývá velmi vysoká, protože se v ní střetávají organizované ozbrojené síly.⁴

Jinak řečeno je občanská válka vnitrostátním konfliktem, při kterém se střetávají organizované ozbrojené síly rozdílných sociálních, národnostních nebo politických skupin lidí, které v zemi žijí, za účelem změny režimu vládnutí, dosažení nezávislosti apod.⁵

1.2 Definice etnické skupiny

Termín „eticita“ pochází z řeckého slova ethnos, které mělo několik významů. Většinou však označovalo skupinu lidí (přátele, lidi stejné společenské skupiny nebo obyvatele určitého území), se kterou se člověk identifikuje.⁶ Přeložit se dá asi jako „našinci“ a v podstatě mohl znamenat to, co pro nás dnes znamená slovo „národ“. Zpočátku byl termín používán ve

⁴ Wikipedia – *The Free Encyclopedia* [online]. [vid. 15. 4. 2016]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Civil_war

⁵ MAREŠ, M. Vymezení pojmů terorismus, válka a guerilla v soudobé bezpečnostní terminologii. *Obrana a strategie* [online]. 2004, roč. 4, č. 1, s. 22 [vid. 15. 4. 2016]. ISSN 1802-7199. Dostupné z: <http://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2004/1-2004/vymezeni-pojmu-terorismus-valka-a-guerilla-v-soudobe-bezpecnostni-terminologii.html#.VxDV5NSLS01>

spojení jak se svými etniky, tak také s těmi cizími, ale postupem času se vžil pouze pro označení těch neřeckých skupin lidí, na které Řekové nahlíželi jako na necivilizované a barbarské. Termín tak označoval „lidi odjinud“.

Slovní spojení etnická skupina může označovat např. kmenové společenství nezasazené moderním světem, imigranty či opovrhovanou společenskou skupinu. V USA označují jako etnickou skupinu skupinu s vlastní identitou a kulturní tradicí, která je součástí širší společnosti, v podstatě tedy můžeme říct menšinu. Ve východní Evropě za etnickou skupinu zase považují ta společenství, která nedosahují úrovně „národa“ nebo nemají vlastní stát. Přední teoretik Anthony D. Smith pracující s termínem etnikum vymezil šest kritérií, která etnickou skupinu charakterizují: společné jméno, ke kterému se její členové hlásí; mýtus společného původu; sdílená historická paměť a společná minulost; prvky společné kultury (většinou náboženství, jazyk apod.); vazba na rodnou zemi a pocit solidarity alespoň v rámci daného etnika. Základními charakteristikami etnické skupiny jsou tedy společný původ (může být také představa o příchodu do země) a teritorium (vazba též k území předků, např. Židé), odlišnost od ostatních a společná kultura.

Nakonec je důležité zmínit, že dodnes žádná definice etnika nebyla všeobecně uznána, jelikož je velmi složité takovou definici podat. Etnika jsou totiž velmi pružnou kategorií, která neslouží pro vědecké účely, ale aby lidem zajistila identitu, která jim samotným vyhovuje.⁷

⁶ VAŘURA, V. Teorie etnického konfliktu. In: ŠMÍD, T. a VAŘURA, V., eds. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 9–44. ISBN 978-80-7325-126-0. S. 10.

⁷ TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 16–24.

1.2.1 Etnický konflikt a jeho příčiny

O příčinách etnických konfliktů bylo vytvořeno několik teorií. Např. tzv. modernizační teorie označila venkov za nositele náboženského cítění a slabé tolerance. Dále říká, že modernizace oslabuje etnické konflikty, jelikož díky migraci a urbanizaci stoupá etnická rozmanitost, se kterou pak stoupá také mezietnická tolerance. Na druhé straně tzv. teorie etnických soutěží tvrdí, že modernizace naopak zapříčiňuje pokles tolerance, protože jednotlivá etnika mezi sebou soutěží o pracovní místa, o bydlení, či o politický vliv, přičemž se tolerance nejvíce snižuje u nejpočetnějšího etnika, které se pokouší svoji početní převahu využít politicky. Tyto dvě odporující si teorie lze do jisté míry zharmonizovat.

Pokud výše uvedené teorie vztáhneme na situaci v Jugoslávii v letech 1989 a 1990, tak se nám zčásti obě potvrdí. Obyvatelé měst byli opravdu tolerantnější než venkovští lidé, tak jak to tvrdí modernizační teorie. Nezaměstnaní občané byli zase méně tolerantní než ti zaměstnaní a etnikum, které bylo početně menší, bylo zase tolerantnější než etnikum většinové, tak jak to tvrdí teorie etnické soutěže.

Dle T. Davida Masona existují dva systémy etnických vztahů – hierarchický a nehierarchický. V prvně zmíněném systému žijí etnika smíšeně a setkávají se tak každý den. Mezi těmito etniky je vytvořena kulturní dělba práce, která je konfliktní, poněvadž některá etnika nemají přístup např. k politické moci. Postavení člověka ve společnosti se tak kryje s jeho etnickou příslušností, což znamená, že některé skupiny jsou nadřazeny jiným. Součástí tohoto systému je nerovnost, se kterou přichází konflikt. Pokud konflikt vypukne, tak bývá velmi násilný, jelikož probíhá podobou sociální revoluce, tzn., že nadřazená etnika jsou vnímána jako vládnoucí vrstva, které je

přisouzena kolektivní vina. Takový konflikt můžeme označit jako občanskou válku, kdy se různé skupiny snaží ujmout se moci na stejném území.

Ve druhém systému žijí etnika odděleně, kulturní dělba práce zde nikdy neexistovala nebo byla odstraněna a postavení ve společnosti není shodné s etnickou příslušností. Navíc etnické skupiny většinou žijí na územích, které byly dříve samosprávnými útvary, čímž jsou vztahy mezi nimi srovnatelné se vztahy mezinárodními. V nehierarchickém systému se vytváří model tzv. soutěžící etnicity, ve kterém se soupeří o ekonomické zdroje, o kontrolu státních institucí a armády a o funkce ve státní správě. Pokud je v těchto oblastech udržována rovnováha, tak ke konfliktu nedochází. Ve chvíli, kdy dojde k politické změně (např. ke změně režimu, útoku zvenčí apod.), jsou etnické skupiny odhodlány více riskovat za účelem jejich neodsunutí stranou při novém rozdělování moci.

Válka v BaH v letech 1992–1995 byla vyústěním obou výše uvedených modelů, jelikož víceméně etnicky čisté až zcela čisté oblasti se snažily od BaH odtrhnout a osamostatnit, nebo připojit ke svým národním státům. Současně však v etnicky nečistých oblastech konflikt vypukl jakožto sociální revoluce namířená proti Muslimům, kteří tvořili většinu téměř ve všech bosenských městech.

Příčin a okolností, které vedou k vypuknutí etnického konfliktu je však více. Michael E. Brown sepsal výčet těchto příčin a okolností vyskytujících se v odborné literatuře následovně: strukturální faktory (slabé státy, etnická geografie), politické faktory (politika elit, vnitroskupinová politika), ekonomické a sociální faktory (ekonomické problémy, modernizace) a kulturní a perceptivní faktory (kulturní diskriminace, problematické dějiny). Jedná se pouze o výčet okolností, který by nám měl pomoci při pochopení vzniku etnických konfliktů. Jiní autoři příčiny etnických konfliktů vysvětlují např. subjektivně (např. staletou mezietnickou nenávisť) apod. Důležité je také

zmínit, že jednotlivé příčiny jsou většinou úzce provázány a nepůsobí samostatně.⁸

⁸ TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 28–32.

2 Dějiny Bosny a Hercegoviny

Pochopit válku v Bosně a Hercegovině není jednoduché, poněvadž jí předcházela velmi složitý historický vývoj této země. Tudiž se následující kapitola věnuje historii Bosny a Hercegoviny především z etnického a náboženského hlediska, protože se během několika staletí v BaH usadili lidé vyznávající různé konfese. Z této stránky jsou pro BaH stěžejní dvě historické etapy (nadvláda Osmanské říše a okupace Rakouskem-Uherskem) a její geografická poloha, díky které se několikrát ocitla na hranici soupeřících mocností. BaH se pod nadvládou Osmanské říše a Rakouska-Uherska potýkala se dvěma odlišnými světy a kulturami, které se v její paměti výrazně odrazily a ovlivnily její budoucí vývoj.⁹

2.1 Základní charakteristika

Bosna a Hercegovina je jedním ze států ležících na Balkánském poloostrově, přesněji na západě tohoto poloostrova. Území, na kterém se rozkládá, je převážně hornaté, a tak je osídleno především okolím místní řek. Na jihu, přestože se jedná o krátké pobřežní pásmo, má také přístup k Jaderskému moři.¹⁰ Co se týče obyvatelstva, má dnes BaH přibližně 3,8 mil. obyvatel (dle sčítání obyvatelstva z roku 2013¹¹). Složení obyvatelstva je velmi pestré,

⁹ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 26–29

¹⁰ KASUM, D. Etnický konflikt v Bosně a Hercegovině. In: ŠMÍD, T. a VAŘURA, V., eds. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 81–110. ISBN 978-80-7325-126-0. S. 82.

¹¹ Bosna a Hercegovina. In: *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [vid.15. 2. 2016]. Dostupné

z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/bosna_a_hercegovina/

skládá se mimo jiné ze tří hlavních etnických skupin – bosenských Muslimů (Bosňáků), Srbů a Chorvatů. Každá z uvedených etnických skupin má zpravidla jinou konfesijní příslušnost. Pro Chorvaty je typické katolické náboženství, Srbové bývají příslušníky pravoslaví, zatímco Bosňáci jsou zejména muslimy. Etnická a konfesijní různorodost byla jednou z příčin války v Bosně a Hercegovině, která probíhala v letech 1992 – 1995.¹²

2.2 Kořeny etnické a konfesijní různorodosti

Etnická a náboženská rozmanitost byla BaH dána v podstatě již na počátku její existence v období Římské říše, jelikož se na jejím území začaly střetávat různé mocenské vlivy a rozdílné kultury. Po rozpadu Římské říše, která tak byla rozdělena na Byzanc a říši Západořímskou, roku 395 vedla hranice rozdělující svět na západní a východní podél dnes bosenských řek Sávy a Driny. Během 8. a 9. století začali centrální oblasti Balkánu ovládat Slované, hlavně Chorvati a Srbové, kteří zde během 10. – 12. století budovali první státní celky. Pro Bosnu to znamenalo časté střídání vládců. Chvilí tak patřila k Byzanci, k Chorvatskému království, nebo k Srbskému království.¹³ „Roku 1054 došlo k velkému schizmatu, které mělo za následek definitivní rozdělení západního a východního křesťanství. Hranice obou křesťanských táborů víceméně kopírovala hranici mezi východní a západní římskou říší z roku 395...“¹⁴ Zmíněná událost definitivně rozdělila obyvatele žijící na území dnešní BaH prozatím na dva tábory vyznávající rozdílné směry

¹² HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 27, 28.

¹³ HLADKÝ, L. *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996, s. 13–15.

křesťanství – pravoslavné a katolíky. Píši prozatím, jelikož po vzestupu moci Osmanské říše a její expanzi na Balkán proniklo do Bosny další náboženství – islám. Během let 1560 – 1580 přešlo k islámu údajně asi 70–75 % místního obyvatelstva, z čehož vyplývá, že islamizace zde probíhala vcelku rychle.¹⁵ Pro úplnost zmíním také čtvrtou, avšak méně početnou náboženskou skupinu, která do Bosny přišla v polovině 16. století, a to byli sefardští Židé, kteří byli vyhnáni ze Španělska.¹⁶ Díky své poloze mezi dvěma odlišnými světy a mezi mocenskými zájmy velkých říší se Bosna stala multikonfesionální a multikulturní zemí, což sehrálo důležitou roli v budoucím vývoji této geograficky nešťastně umístěné země.

2.2.1 Bosna pod tureckou nadvládou

Během druhé poloviny 14. století za vlády Tvrtka I. Kotromaniće se stala Bosna v podstatě nezávislým státem. Za Tvrtkovy vlády se poprvé v Bosně dokonce začalo navzdory náboženské mnohotvárnosti utvářet vědomí bosenské státní příslušnosti a zdejší lidé byli označováni za Bosňany. Což skončilo po smrti krále Tvrtka roku 1391, kdy nastal rychlý pád nezávislé Bosny, čemuž pomohl také fakt, že znovu stála na hranici mezi dvěma rivaly – Uhrami a Turky.¹⁷ První bosensko-turecký střet se datuje již do roku 1386. Od té doby započaly turecké vpády a s nimi spojená snaha podmanit si celé území Bosny.¹⁸ Již koncem 15. století se ocitla téměř celá BaH pod nadvládou

¹⁴ KASUM, D. Etnický konflikt v Bosně a Hercegovině. In: ŠMÍD, T. a VAŽURA, V., eds. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 81–110. ISBN 978-80-7325-126-0. S. 82.

¹⁵ HLADKÝ, L. *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996, s. 28.

¹⁶ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 49.

¹⁷ Tamtéž, s. 38, 39.

¹⁸ LOVRENOVIĆ, I. *Bosna a Hercegovina: Krátký přehled kulturní historie*. Praha: ISE, 2000, s. 75, 76.

Osmanské říše, která trvala více než 400 následujících let. Během turecké nadvlády prošla Bosna mnohými změnami. Z Bosenského království se roku 1463 stal Bosenský sandžak, ke kterému později přibyl sandžak Hercegovský a Zvornický. Původní bosenskou šlechtu začala nahrazovat muslimská vojenská šlechta, které byla přerozdělena půda. Závěrem 15. a počátkem 16. století zaznamenala BaH výrazné proměny ve složení obyvatelstva, začaly být nově osidlovány oblasti zničené a vysídlené válkou a hlavně započala islamizace obyvatel. Roku 1580 byla Bosna ustanovena jako osmanská provincie bosenský pašalík s hlavním městem Banja Luka, později (1638) to bylo Sarajevo.¹⁹

Islamizace probíhala vskutku rychle a úspěšně, měla několik příčin. Během 15. a 16. století zaznamenala Osmanská říše svůj největší růst. Díky tomuto rozvoji v Bosně začala vznikat nová města, která se rychle rozrůstala. Města byla osidlována v první řadě lidmi vykonávajícími povolání, v nichž měli muslimové mnohem větší šance stoupat ve společenském žebříčku než křesťané (např. obchodníci a úředníci). Zasluhou toho bylo bosenské obyvatelstvo do poloviny 16. století ze 70–75 % islámské. Velký vliv měly také ekonomické a politické faktory. Nemuslimští obyvatelé Bosny museli státu odvádět všelijaké daně (např. tzv. haradž – daň z půdy a jejích výnosů), kterých byli muslimové ušetřeni. Co se týče významných správních a jiných funkcí, ty mohli získat také pouze lidé vyznávající islám. Mnoho lidí se proto rozhodlo v jejich vlastním zájmu konvertovat k islámu, jelikož tím mohli získat prestižní místo např. ve státní správě a zároveň se zbavit břemene v podobě daní. Jedním z nástrojů islamizace bylo rovněž násilné odebrání křesťanských dětí a jejich následné poslání do táborů (tzv. devširme), kde byly převychovány a vycvičeny pro službu v osmanské armádě nebo vyučeny pro všelijaké státní funkce.

¹⁹ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 40–46.

Turci ve svém Bosenském pašalíku tolerovali jiná náboženství, ale po lidech vyznávajících jiné konfese požadovali naprostou poslušnost. Muslimové byli v privilegovaném postavení, zatímco tzv. rája, skupina všech křesťanů a židů, „volně přeloženo ‚stádo‘, chápáno však spíše ve významu skupina osmanským státem ‚chráněných obyvatel“²⁰, byla neplnoprávnou skupinou obyvatel. Co se týče katolíků a jejich center, tedy katolických klášterů, tak těch v Bosně ubývalo. Naopak bosenské pravoslavné kláštery na počtu nabývaly. Na druhé straně se v Osmanské říši nerozlišovaly národnosti, národnost znamenala totéž co konfesijní příslušnost.²¹ Islamizace probíhala nejen na území Bosny, ale na všech územích, která si Turci podmanili. Mezi ně patřila mj. srbská a chorvatská území, ale i části tehdejších Uher. Z těchto oblastí začal koncem 17. století islám mizet.²² Stála za tím rakousko-turecká válka probíhající v letech 1683–1699, která byla ukončena karlovickým (1699) a požarevackým (1718) mírem. Jmenovanými mírovými smlouvami vznikla BaH v podstatě s dnešními hranicemi. Ve druhé polovině 17. století započal ústup Turků ze střední Evropy a severního Balkánu. Bosna se stala nejzápadněji položeným územím Osmanské říše na Balkánu, čímž se stala obrannou pevností, do které začali před křesťany z okolních zemí prchat desetitisíce muslimů. Naopak z Bosny utíkali hlavně katolíci, kteří se báli pomsty muslimů, začátkem 18. století jich zde tedy žilo pouze kolem 30 tisíc. Počet muslimského obyvatelstva v Bosně narůstal.²³ Vzhledem k tomuto vývoji se v Bosně, na rozdíl od ostatních zemí dříve podmaněných Turky, islám udržel. „Bosenští muslimové napevno spojili svůj osud s osudem turecké říše a Bosenského pašalíku. Osmanskou říši považovali za garanta své víry

²⁰ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 49.

²¹ HLADKÝ, L. *Jihoslovanské oblasti v rámci Osmanské říše*. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 115–137 ISBN 80-7106-266-9. S. 119–123.

²² HLADKÝ, L. *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996, s. 32.

²³ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 50, 51.

*a svobody.*²⁴ Islám se tím v Bosenském pašalíku upevnil a bosenští muslimové se stali zarputilými obránci své říše a „své“ Bosny. V souvislosti s přílivem muslimského obyvatelstva a pokračující války Bosnu postihla hospodářská a sociální krize. Válka s Rakouskem pokračovala během celého 18. století, říše potřebovala více a více peněz na válečné výdaje, tím pádem neustále docházelo ke zvyšování daní. To mělo za následek prohloubení sociálních a ekonomických problémů křesťanského obyvatelstva, čímž se rovněž zhoršily všeobecné vztahy mezi křesťany a muslimy. Osmanská říše svůj boj s křesťanským světem pomalu ale jistě prohrávala.²⁵

Nejintenzivněji probíhaly války mezi Tureckem a Rakouskem a Benátkami v letech 1716 – 1718, 1737 – 1739 a 1788 – 1791²⁶, která byla poslední turecko-rakouskou válkou, po níž nastal poměrný mír. Poté v Bosně zavládla velká ekonomická a politická krize, jejíž příčinou nebylo pouze dlouholeté válčení, ale také neschopnost se vyrovnat ekonomickému rozvoji západního světa. Osmanská říše se v podstatě začala zevnitř rozkládat.²⁷

Během krize se měnily počty příslušníků jednotlivých konfesí. Demografický úbytek zasáhl především muslimské obyvatelstvo. Bosenští muslimové zaznamenali velké ztráty kvůli jejich účasti ve válce a také díky morovým epidemiím, které vypukly během 18. století (zasáhly především hustě osídlená bosenská města, kde žili převážně příslušníci islámu). Naopak začalo stoupat množství křesťanů, jejichž procentuální počet během 19. století dokonce začal převládat. Dle tureckých pramenů měla Bosna v roce 1817 přibližně 650 tisíc obyvatel, jejichž složení bylo následující: přibližně 31 % muslimů, 15 % katolíků a téměř 54 % pravoslavných. Tyto prameny

²⁴ HLADKÝ, L. *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996, s. 34.

²⁵ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 53, 54.

²⁶ LOVRENOVIĆ, I. *Bosna a Hercegovina: Krátký přehled kulturní historie*. Praha: ISE, 2000, s. 96.

²⁷ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 56.

bývají však často nepřesné, a tak se jedná pouze o nástin složení tehdejšího obyvatelstva BaH.²⁸

Osmanská říše se pomalu ale jistě blížila své zkáze. Bosenští křesťané, především rolníci, se během 19. století často bouřili kvůli sociálním podmínkám. Roku 1875 vypuklo velké rolnické povstání protitureckého zaměření, které našlo podporu u Srbska a Černé hory. Balkán se ocitl ve vřavě národnostního a mocenského konfliktu – v tzv. Velké východní krizi. Rakousko-Uhersko mělo z ekonomických a politických důvodů zájem získat BaH pod svojí správu a hodlalo této krizi využít ve svůj prospěch. Turci byli poraženi a donuceni uznat BaH autonomní postavení v rámci Osmanské říše.²⁹ Více než 400 let turecké nadvlády nad prostorem BaH silně pozměnilo nejen kulturní charakter této balkánské země. Tři nejpočetnější konfese se během čtyř staletí do určité míry provázaly. Lidé měli sblížený etnický původ a společný jazyk a tyto aspekty spolu s historickými činiteli (kulturními, politickými, apod.) přerůstaly během 19. století v národnostní identifikaci Bosňáků, Srbů a Chorvatů.³⁰

2.2.2 Okupace Rakouskem-Uherskem

Berlínský kongres konající se od 13. června do 13. července 1878³¹ a později tzv. Cařihradská konvence z dubna 1879 rozhodly o okupaci BaH Rakouskem- Uherskem, přičemž suverénní práva nad touto zemí nadále patřila tureckému sultánovi. V okupované BaH byla garantována svoboda náboženského vyznání, nicméně nastal problém v otázce občanství zdejších

²⁸ HLADKÝ, L. Střed a jih Balkánu na cestě k úplnému osvobození. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 277–316 ISBN 80-7106-266-9. S. 297.

²⁹ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 70–72.

³⁰ LOVRENOVIĆ, I. *Bosna a Hercegovina: Krátký přehled kulturní historie*. Praha: ISE, 2000, s. 102, 103.

obyvatel. Jsou lidé žijící v BaH občany Rakouska-Uherska, nebo Osmanské říše? Otázku vyřešila rakousko-uherská správa, když označila obyvatele BaH jako „bosenskohercegovské zemské příslušníky“. Znamenalo to, že člověk označený za „zemského příslušníka“ spadal pod rakousko-uherskou správu, ale nezískal statut občana Rakouska-Uherska a tím pádem nedisponoval jeho občanskými a politickými právy. Okupaci nejlépe přijali Bosenští katolíci, naopak Bosenští pravoslavní a s nimi Srbsko s Černou horou s ní příliš nesouhlasili, protože jejich cílem bylo spojení Bosny se Srbskem a Hercegoviny s Černou Horou, což by pro ně bylo snazší, kdyby BaH získala autonomii v rámci Osmanské říše.³²

Okupace trvala pouze 40 let, ale během tohoto časového úseku se z větší části orientální a zaostalá BaH postupně měnila v zemi evropskou a hospodářsky vyspělejší. Během 80. a 90. let 19. století se v BaH začal rozvíjet průmysl a obchod, ale také vznikaly nové kulturní instituce a školy. Proměna zasáhla také jednotlivé konfese v BaH, které se začaly přetvářet v komunity národnostní. Průběh přeměny byl v nábožensky heterogenní zemi, jako je Bosna, velmi komplikovaný. Největšími konkurenty se na zdejší půdě stala chorvatská a srbská nacionální hnutí bosenských Srbů a Chorvatů, ze kterých se v průběhu let začaly stávat politické organizace. Bosenští muslimové, kteří se až do okupace považovali za součást národnostně neklasifikované islámské společnosti, se také začali snažit o „*formulování svých národně politických představ*“.³³ Rakousko-Uhersko mělo v úmyslu BaH ke své říši připojit, ne ji pouze okupovat. Prostředkem k budoucí anexi BaH mělo být získání zásadního vlivu nad místními náboženskými skupinami a jejich institucemi, což se postupem času podařilo a Vídeň získala právo jmenovat hodnostáře tří největších bosenských konfesí.³⁴

³¹ GLENNY, M. *Balkán 1804-1999: nacionalismus, válka a velmoci*. Praha: BB art, 2003, s. 121.

³² HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 72–78.

³³ Tamtéž, s. 83.

³⁴ Tamtéž, s. 82–86.

Jak již bylo zmíněno výše, začala se v BaH objevovat mimo konfesijní příslušnosti také příslušnost k národu, a to především mezi katolíky a pravoslavnými, respektive Chorvaty a Srby. Rakousko-Uhersko se tohoto národnostního uvědomování obávalo a snažilo se BaH držet v izolaci před okolními slovanskými státy. Benjamin Kállay, který BaH spravoval téměř dvacet let (1882–1903), se snažil sjednotit všechny obyvatele okupované BaH bez ohledu na jejich víru v jeden „bosenský“ národ. Usiloval o to všelijakými prostředky – např. nechal sepsat Gramatiku bosenského jazyka. Národnostní uvědomění Srbů a Chorvatů však již bylo na takové úrovni, že jakékoliv snahy o vytvoření homogenního národa byly marné. Srbové s Chorvaty inspirovali bosenské muslimy a ti se začali také považovat za národ – tzv. Bosňáky. Koncem 19. a začátkem 20. století se v BaH utvořily tři národy žijící ve stejné zemi, mluvící víceméně stejným jazykem, ale vyznávající tři různá náboženství. Smrtí B. Kállaye roku 1903 a nástupem tolerantnějšího Stephana Buriana došlo v BaH ke vzniku spousty kulturních a politických organizací, především národních spolků. V prvním desetiletí 19. století vznikly též první politické strany³⁵ – „*Muslimská národní organizace (založená v r. 1906), Srbská národní organizace (1907), Chorvatské národní společenství (1908), Chorvatské katolické sdružení v BaH (1910, stranu založil arcibiskup Štadler) a Sociálně demokratická strana (1909).*“³⁶

Dne 7. října roku 1908 byla BaH definitivně anektována k Rakousku-Uhersku. Po tomto aktu hrozilo vypuknutí války, jelikož s anexí nesouhlasila spousta zemí, v rámci Balkánu především Srbsko, které bylo od roku 1903 silně protirakousky smýšlející a BaH vnímalo jako srbské země. Tzv. anekční krize byla zažehnána mezinárodním uznáním připojení BaH k Rakousku-Uhersku, ke kterému bylo donuceno i Srbsko, čímž byl prozatím uhašen konflikt mezi Srbskem a Rakouskem-Uherskem.³⁷ V BaH však narůstaly

³⁵ HLADKÝ, L. *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996, s. 47–52.

³⁶ Tamtéž, s. 52.

³⁷ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 127–129.

činnosti nacionálního charakteru, mezi něž patřily i teroristické aktivity. 28. června 1914 byl spáchán atentát na následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Este srbským studentem Gavrilem Principem, na jehož následky Ferdinand zemřel. Rakousko-Uhersko již delší dobu obávající se srbských nacionálních aktivit využilo tento atentát jako záminku k vyhlášení války Srbsku, a to přesně měsíc po atentátu – 28. července 1914. Tento konflikt přerostl v První světovou válku. Rakousko-Uhersko označovalo za viníky války Srby, což mělo za následek pronásledování bosenských Srbů, jejich převezení do internačních táborů, ale také jejich vraždění.³⁸

2.2.3 Bosna a Hercegovina během první světové války

Válka znamenala, stejně jako pro všechny ostatní země, pro BaH zkázu a utrpení. Bosenští muži museli narukovat do armády (koncem roku 1917 jich sloužilo téměř 300 tisíc), obyvatelé trpěli hladem a nemocemi. BaH přišla kvůli válce o 12– 15 % obyvatelstva.³⁹

Důležitou otázkou bylo státoprávní uspořádání Balkánu po válce, což přirozeně záleželo na tom, kdo válku zvítězí. Existovalo několik možností, nejvýznamnější byla idea vytvoření společného jihoslovanského státu, spojení tří národů – Srbů, Chorvatů a Slovinců – v jeden společný jihoslovanský národ, který by svůj stát spravoval samostatně, nikoliv pod nadvládou. S touto ideou zpočátku nesouhlasili bosenští muslimové, jelikož by se v takovém státě ocitli v roli menšiny (přesněji jedenáctiny obyvatel). Celkově se během války ukázalo, že zde stále neexistuje politická, etnická a náboženská jednotnost. Až počátkem roku 1918 se ukázala dychtivost po sjednocení všech Srbů, Chorvatů

³⁸ HLADKÝ, L. *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996, s. 54, 55.

³⁹ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 158, 159.

a Slovinců, v němž viděli záchranu i bosenští muslimové. Konec války a rozpad Rakouska-Uherska znamenal osvobození Jihoslovanů a 29. října 1918 vyhlášení Státu Slovinců, Chorvatů a Srbů, do kterého patřila i BaH.⁴⁰

2.2.4 Bosna a Hercegovina v meziválečném období

Stát Slovinců, Chorvatů a Srbů se sjednotil se Srbskem a Černou horou, čímž 1. prosince 1918 vzniklo Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Vznikl tak společný jugoslávský stát tvořený třemi jihoslovanskými „plemeny“. Zevnitř byl tento stát ekonomicky, kulturně a politicky velmi nesourodý.

BaH získala v rámci státu svou určitou autonomii, která se však postupem času krátila. Hlavním problémem v BaH byla zemědělská situace. Ihned po válce si začali křesťanští nemajetní rolníci (tvořící 95 % obyvatel), kteří byli nuceni pracovat na pronajaté půdě muslimů, násilím přivlastňovat půdu muslimů naopak tvořících 91 % vlastníků veškeré půdy. Tento fakt znamenal, že se nejednalo pouze o konflikty sociální, ale také náboženské.⁴¹ Problém byl vyřešen agrární reformou z let 1919–1931. Reforma pro muslimy znamenala ztrátu jejich výsadního postavení, čímž se ocitli v postavení defenzivním a na svou obranu založili Jugoslávskou muslimskou organizaci, která byla jejich hlavní politickou reprezentací během meziválečného období. Bosenští muslimové byli vnímáni pouze jako příslušníci konfese, nikoli jako lidé jednoho ze tří jihoslovanských plemen. Byl na ně vyvíjen silný tlak, aby se označili za příslušníky jednoho z plemene, tím by se v podstatě rozhodlo, jestli BaH patří Chorvatům nebo Srbům. Většina muslimů nebyla v této době vzdělaná a otázka národnostní příslušnosti se jich moc nedotýkala, či ji vůbec nevnímali. Co se týče vzdělaných muslimů, u nich

⁴⁰ HLADKÝ, L. *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996, s. 56–61.

⁴¹ Tamtéž, s. 61–63.

hrálo roli především to, kde studovali. Pokud studovali v Chorvatsku, tak se často vraceli jako přesvědčení Chorvaté, pokud v Srbsku, tak jako Srbové. Nicméně si bosenští muslimové více a více uvědomovali, že ve společném státě Jihoslovanů netvoří pouze skupinu náboženskou, ale také etnickou.⁴²

*„Dne 6. ledna 1929 král Alexandr oznámil, že se ujímá výkonu vlády, pozastavuje platnost ústavy a mění Království Srbů, Chorvatů a Slovinců na Království Jugoslávie.“*⁴³ V říjnu téhož roku BaH jako taková v podstatě přestala existovat, jelikož Království Jugoslávie bylo rozděleno do devíti bánovin a území BaH bylo rozčleněno mezi čtyři z nich, přičemž nebyl brán žádný ohled na historické hranice BaH. Tato správní reforma posílila srbský vliv uvnitř státu, protože Srbové tvořili většinu v šesti z devíti bánovin. Změna názvu státu, rozhodující srbský vliv a centralismus však situaci v královské Jugoslávii pouze zradikalizoval. Králova opozice požadovala demokratičtější politické podmínky a federalizaci státu. Situace se nezměnila ani po smrti krále Alexandra. Změny nastaly pouze v oblasti zahraniční politiky, ve které se Jugoslávie začala odklánět od Francie a států Malé Dohody k Německu.

V srpnu roku 1939 došlo k vnitřnímu zvratu – byla vytvořena Chorvatská bánovina s rozsáhlými pravomocemi, do které byla včleněna i některá území BaH. Byl to výsledek tzv. dohody Cvetković-Maček, která měla vyřešit v první řadě národnostní krizi uvnitř státu. Jednalo se však o dohodu srbsko-chorvatskou, která ignorovala bosenské muslimy. Jugoslávská muslimská organizace s dohodou nesouhlasila a požadovala autonomii BaH, což zase odmítala srbská strana, která BaH stále považovala za srbské země.⁴⁴ Neustále docházelo k politickým střetům a situace v Království Jugoslávie před druhou světovou válkou tak byla velmi napjatá.

⁴² HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 176–180.

⁴³ GLENNY, M. *Balkán 1804-1999: nacionalismus, válka a velmocí*. Praha: BB art, 2003, s. 323.

2.2.5 Bosna a Hercegovina v průběhu druhé světové války

Počátkem dubna roku 1941 Jugoslávii napadly fašistické státy a země byla rozdělena na několik částí spadající pod sféru vlivu Německa a Itálie. BaH se stala součástí ustašovského Nezávislého státu Chorvatska, jehož nezávislost byla spíše formální. Chorvatsko podle vzoru fašistického Německa usilovalo o vyčištění svého prostoru od nechorvatských živlů – Srbů (tvořili přibližně 30 % všech obyvatel Nezávislého státu Chorvatska)⁴⁵, cikánů a Židů. Vznikly koncentrační tábory a započala genocida třech zmíněných skupin obyvatel.⁴⁶ Na území BaH docházelo k rozsáhlým masakrům páchaných na zdejším srbském obyvatelstvu. Např. 7. února 1942 bylo kolem bosenského města Banja Luky násilně povražděno přibližně 2 300 Srbů. Ustašovci nezabýjeli zastřelením, k vraždám používali nástroje, jako jsou sekery, bajonety, pažby zbraní apod.⁴⁷ Logicky se proti těmto výbojům začali Srbové bránit. Vytvořili tzv. četnické hnutí – ozbrojené jednotky, které začaly vypalovat chorvatské ale také muslimské vesnice, jelikož se vyvražďování Srbů účastnili i někteří bosenská muslimové. Nakonec také muslimové vytvořili ozbrojené jednotky, které vypalovaly srbské vesnice. Na území bývalé Královské Jugoslávie se tak rozhořely národnostní a náboženské boje mezi třemi nejpočetnějšími skupinami obyvatel. Navíc se na scéně objevily ještě partyzánské jednotky komunistů pod vedením Josipa Broz-Tita, které vystupovaly s myšlenkou boje všech skupin obyvatelstva proti okupantům, jelikož všichni lidé, bez ohledu na národnost či náboženské vyznání, zásluhou

⁴⁴ HLADKÝ, L. *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996, s. 69–72.

⁴⁵ LOVRENOVIĆ, I. *Bosna a Hercegovina: Krátký přehled kulturní historie*. Praha: ISE, 2000, s. 159.

⁴⁶ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 186–190.

⁴⁷ DOLEČEK, R. Ustašovské vyvražďování tisíců Srbů v Bosně. Podřezávání, sekery, mlácení pažbami pušek. In: *Euserver* [online]. 7. 2. 2013 [vid. 9. 3. 2016]. Dostupné z: <http://euserver.parlamentnilisty.cz/Articles/866-ustasovske-vyvrazdovani-tisicu-srbu-v-bosne-podrezavani-sekery-mlaceni-pazbami-pusek.aspx>

války trpěli. Titův komunistický odboj postupem času získal v otázce odboje hlavní slovo, získal podporu protihitlerovských velmocí a v podstatě osvobodil Jugoslávii od jejích okupantů.⁴⁸

29. listopadu 1945 byla vyhlášena Federativní lidová republika Jugoslávie, jejíž součástí byla i BaH v hranicích, které byly vytyčeny v roce 1878 na Berlínském kongresu.⁴⁹

2.2.6 Bosna a Hercegovina za diktatury Josipa Broz-Tita

Federativní republika Jugoslávie byla federací šesti lidových republik, které si byly navzájem rovnoprávné. Jednalo se však o socialistickou Jugoslávii, vystavěnou dle sovětského stalinistického režimu, tudíž o stát totalitní. Na druhou stranu se jugoslávský komunistický režim snažil uplatňovat rovnoprávnost všech šesti národností, včetně bosenských muslimů, čímž se zásadně lišil od svého sovětského vzoru. Hlavním průkopníkem této politiky byl Josip Broz-Tito. Režim FLRJ měl silnou podporu obyvatelstva, a to hned z několika důvodů. Jednotlivé jugoslávské národy získaly prostor pro svůj vlastní rozvoj a žádné etnikum nebylo diskriminováno. V neposlední řadě hrál roli také úspěšný osvobozenecý boj komunistických partyzánů. Titovi se tak podařilo ustálit jeho totalitní režim založený na kultu osobnosti. Důležité je také zmínit roztržku mezi Jugoslávií a Sovětským svazem, respektive Titem a Stalinem, ke které došlo roku 1948. Po této události se socialistická Jugoslávie ocitla mezi dvěma odlišnými politickými bloky, západním (USA)

⁴⁸ HLADKÝ, L. *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996, s. 80–91.

⁴⁹ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 206, 207.

a východním (Sovětský svaz), což znamenalo další odlišnost od stalinistického Ruska, např. hospodářský styk se západem.

Jak již bylo zmíněno výše, BaH byla jednou z těchto šesti lidových republik, čímž se po několika stech letech obnovila její státnost. BaH byla válkou silně postižena, již tak nepříliš rozvinutý průmysl byl téměř zničen, spousta oblastí byla vylidněna, železniční síť v podstatě nefungovala apod. Dále byly zaznamenány velké přesuny obyvatel, poněvadž se lidé z venkova stěhovali do měst za prací a zároveň do BaH přicházeli lidé z ostatních jugoslávských států. Tento fakt znamenal další národnostní promíchání obyvatel. I přes uznání bosenských muslimů jakožto samostatného národa se po válce opět objevoval nátlak, aby se muslimové přihlásili jako Chorvaté, Srbové či Jugoslávci. Komunisté muslimy stále vnímali jako konfesijní příslušníky, kteří si svou příslušnost k národu teprve pomalu uvědomují. Dokonce byly rozpuštěny muslimské spolky, a ty které se nechtěly podřídít, byly zlikvidovány násilně. To se ovšem netýkalo pouze jich, komunistický režim se represemi zbavoval veškerých odpůrců režimu, čímž se mu podařilo zlikvidovat opozici a nastolit vládu jedné strany na dalších 40 let.⁵⁰⁵¹ Přesto politika prosazovaná Titem vedla v BaH k uklidnění národnostních vztahů, např. zásluhou toho, že lidé mohli volně v rámci Jugoslávie migrovat, což pro ně znamenalo volnost ve stýkání se nejen se svými souvěrci, kteří žili v jiných částech Jugoslávie. Začal také stoupat počet smíšených manželství. Během Titovy vlády na území Jugoslávie globálně panovala etnická tolerance a národnostní a konfesijní rozpory mizely.⁵²

Nyní se přesouvám až do roku 1961, kdy se při sčítání obyvatel v Jugoslávii poprvé objevila skupina určená pro muslimy – „Muslim-etnická příslušnost“. V BaH se takto deklarovalo přibližně 843 000 obyvatel. Stále se

⁵⁰ PELIKÁN, J. Socialistická Jugoslávie. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 493–582 ISBN 80-7106-266-9. S. 496–502.

⁵¹ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. 1. vyd. století*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 208–213.

⁵² PELIKÁN, J. *Jihoslovanská krize: Kořeny a souvislosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 68.

však nejednalo o uznání příslušníků islámu jakožto svébytného národa, k tomu došlo až v roce 1968, přičemž až při dalším sčítání obyvatelstva, které proběhlo o tři roky později, se mohli, tentokrát již Muslimové s velkým počátečním písmenem, přihlásit ke své vlastní národnosti. V roce 1971 se k této národnosti přihlásilo 1 482 430 lidí, a to znamenalo, že se Muslimové stali nejpočetnějším národem BaH a třetím nejpočetnějším národem celé FLRJ. Muslimové se tak na počátku 70. let 20. století konečně stali nezpochybnitelným národem s vlastní totožností, která spočívala v odlišných náboženských a kulturních zvycích a také v jiných historických základech, než měly ostatní jugoslávské národy.

Obyvatelstvo Jugoslávie se tedy skládalo ze šesti svébytných národností, ale komunistický režim podporoval jejich propojování pouze ve smyslu společného jugoslávského národa, netoleroval nacionální prosazování jedné z národností. K těmto tendencím v Jugoslávii samozřejmě docházelo, ale Tito si dokázal udržet pořádek tvrdými zásahy a čistkami.⁵³ Již před smrtí Tita se objevily ekonomické problémy, které po jeho smrti v roce 1980 pomalu začaly přerůstat v krizi politickou a nacionální. Některé republiky se stávaly hospodářsky nezávislými na federaci, čímž se mezi nimi prohlubovaly hospodářské rozdíly. Tato skutečnost znamenala rozpory mezi republikami, např. samotná BaH se dostala do sporu se Slovinskem. Dle Raifa Dizdareviće chtělo Slovinsko zastavit zmenšování hospodářských rozdílů mezi republikami, a tím pádem stálo proti jejich rovnoprávnosti, zatímco BaH naopak podporovala smrštění ekonomických rozdílů mezi zeměmi federace, protože v tom viděla základ společné Jugoslávie.⁵⁴ Jednodušeji řečeno se Jugoslávie po smrti svého sjednotitele Josipa Broz-Tita začala během 80. let 19. století pomalu ale jistě rozpadat.

⁵³ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 215–222.

2.2.7 Rozpad komunistické Jugoslávie

Jugoslávie po smrti Tita více a více trpěla ekonomickými a politickými problémy. K této krizi přispěly také změny v zahraničí, a to především ty v Sovětském svazu, kde se roku 1985 dostal k moci Michail Gorbačov a jeho pokusy o liberalizaci režimu vedly k ukončení studené války. Tím pádem Jugoslávie již nestála mezi dvěma odlišnými bloky a západní svět ztratil zájem o udržení jugoslávské nezávislosti a přestal zemi finančně podporovat. Ve vnitřní politice to také vřelo, vláda nedokázala řešit hospodářské a společenské problémy, Svaz komunistů Jugoslávie se pomalu rozpadal a ve federaci o moc soupeřily jednotlivé republiky. S těmito problémy se znovu začaly objevovat nacionální tendence. Lidé se začali od komunismu odklánět a komunisté tak ztráceli důvěru lidu, které se těšili za diktatury Tita.

S pádem komunismu přicházel pád bratrství jihoslovanských národů a boj o nezávislost jednotlivých zemí federace.⁵⁵ Roku 1990 byly v jednotlivých republikách vyhlášeny volby, kterých se zúčastnily nově vzniklé politické strany. Jednalo se o první jugoslávské vícestranické volby. V BaH se volby konaly na podzim a zvítězily v nich tři nacionální strany – Strana demokratické akce (muslimská), Srbská demokratická strana a Chorvatské demokratické společenství.⁵⁶ Jako první svou nezávislost vyhlásily 25. června 1991 Slovinsko a Chorvatsko. To se samozřejmě neobešlo bez vypuknutí bojů. Slovinská armáda napadla Jugoslávskou lidovou armádu, která měla hlídat slovinské hraniční přechody, a po několik dní probíhaly boje, které byly ukončeny až na naléhání Evropského společenství. Slovinsko oddělení od Jugoslávie odložilo o tři měsíce, ale fakticky se i tak stalo

⁵⁴ DIZDAREVIĆ, R. *Od smrti Tita do smrti Jugoslávie: svědectví*. České vyd. 1. Praha: Vašut, 2002, s. 58–65.

⁵⁵ PELIKÁN, J. Socialistická Jugoslávie. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové

nezávislým státem. Chorvatsko také slíbilo odložení vyhlášení samostatnosti, ovšem k uklidnění situace ve vnitrozemí to nevedlo. Chorvatští Srbové podporováni armádou Jugoslávie dokázali obsadit třetinu Chorvatska, přičemž při těchto bojích umíralo spoustu civilistů.

Srbsko chtělo po odtržení Slovinska ovládnout to, co z Jugoslávie zbylo a dostalo se tak do válečného konfliktu s Chorvatskem. Celá generace Srbů traumatizovaná nacistickým Chorvatskem oživila utrpení z druhé světové války a s ním ožil také srbský nacionalismus. Srbové tvrdili, že během této války bojují proti jakémusi velkému Německu, které si probíjí cestu k Jadranskému moři za pomoci ustašovců.⁵⁷ „Evropské společenství, které po vypuknutí bojů vystupovalo jako hlavní prostředník mezi nepřátelými stranami, se postupně začalo přiklánět k názoru, že jugoslávskou federaci již nelze udržet a jediným východiskem z krize je uznání samostatnosti těch svazových republik, které o ni požádají.“⁵⁸ ES a později i OSN se snažily válku v Chorvatsku zažehnat. Bylo uzavřeno několik dohod o příměří, které však byly ihned porušovány. Srbsko postupem času přetvořilo svůj plán ovládnutí celé Jugoslávie na vytvoření menší Jugoslávie, jejíž součástí by byla kromě Srbska ještě Černá Hora, Makedonie, Bosna a Hercegovina a třetina území Chorvatska ovládaná Srby (na tomto území byla 19. prosince 1991 vyhlášena Republika srbská Krajina – RSK).

Zmíněné události logicky souvisely s vývojem BaH, jelikož s rozpadem Jugoslávie se naskytla otázka, co s BaH bude? Chorvaté a Srbové žijící na tomto území podporovali připojení země ke svým národním republikám. Političtí zástupci bosenských Muslimů se museli rozhodnout, jestli chtějí zůstat ve zmenšené formě Jugoslávie, kde budou diskriminováni Srby, nebo jít vlastní cestou. Rozhodli se pro samostatnost a 15. října roku 1991 bosenský

⁵⁶ LOVRENOVIĆ, I. *Bosna a Hercegovina: Krátký přehled kulturní historie*. Praha: ISE, 2000, s. 183.

⁵⁷ VULLIAMY, E. *Údobí pekla: Porozumění bosenské válce*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 40.

parlament přijal prohlášení o svrchovanosti BaH, načež 23. prosince 1991 BaH společně s Chorvatskem, Slovinskem a Makedonií požádala ES o uznání nezávislosti.⁵⁹ Podrobněji se budu věnovat cestě BaH k nezávislosti v podkapitole 3.1.

2.3 Shrnutí a zhodnocení dějin Bosny a Hercegoviny

Bosna a Hercegovina je z hlediska dějin oblastí s velmi komplikovaným vývojem. Nejvíce tento fakt ovlivnila její zeměpisná poloha, jelikož se kvůli ní několikrát ocitla na hranici dvou velmocí soupeřících o moc a sféru vlivu, čímž se na jejím území střetávaly také různorodé kultury a náboženství. BaH se tak během několika staletí dostala pod nadvládu rozdílných světů, které v ní zanechaly otisk své vlády.

Ještě před osmanskou nadvládou o prostor BaH soupeřili Chorvaté a Srbové, přičemž rivalita mezi nimi v budoucnu pouze rostla, protože oba národy prosazovaly svá historická práva na tato území. Dlouhá turecká nadvláda se v BaH, dle mého názoru, zapsala nejvíce. Došlo k islamizaci většiny zdejšího obyvatelstva a k jeho orientaci na východní svět už jen z důvodu prosazování příslušníků islámu ve všech životních sférách. Na sklonku tureckého vlivu v Evropě se BaH navíc stala obrannou baštou Osmanské říše, a tím zde islám napevno zakořenil. BaH se postupem času stala domovem především těchto třech náboženských skupin – katolíků, pravoslavných a muslimů. Taková různorodost obyvatelstva logicky přinesla

⁵⁸ PELIKÁN, J. Socialistická Jugoslávie. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 493–582 ISBN 80-7106-266-9. S. 580.

⁵⁹ PELIKÁN, J. Socialistická Jugoslávie. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 493–582 ISBN 80-7106-266-9. S. 578–582.

spoustu problémů a konfliktů, již jen z toho důvodu, že křesťané muslimům záviděli jejich privilegované postavení, které během turecké nadvlády měli. V meziválečném období získali největší vliv v prostoru tehdejší Jugoslávie Srbové, během druhé světové války to byli zase Chorvaté. Tato odvěká rivalita za druhé světové války přerostla v krvavou občanskou válku, během níž docházelo ke krveprolití mezi jednotlivými konfesemi (včetně muslimů), které byly v té době již národnostně vyhraněné. Během několika staletí se tak na území BaH vytvořila úrodná půda pro vznik etnického konfliktu.

Jsem toho názoru, že i přes uklidnění národnostních výbojů během komunistického režimu, lidé nikdy nezapomněli především na masakry, které proběhly během druhé světové války, a to se v jejich paměti odrazilo také ve válce v BaH v letech 1992–1995.

3 Válečná a poválečná Bosna a Hercegovina

Předpoklady této zeměpisně nešťastně položené země k národnostním nepokojům a k vypuknutí války jsem představil v předchozí kapitole. Ve třetí kapitole se věnuji situaci těsně před vypuknutím války v BaH; samotnému průběhu války, přičemž se více zaměřuji na politické okolnosti, nežli na ty vojenské; procesu, který vedl k ukončení konfliktu, a situaci v BaH po ukončení války.

Tato oblast dějin BaH je velmi úzce spjata s dějinami okolních jihoslovanských států, především se Srbskem a Chorvatskem, tím pádem se kapitola částečně dotýká také dějin těchto zemí.

3.1 Cesta Bosny a Hercegoviny k vyhlášení samostatnosti

V podkapitole 2.2.7 jsem v krátkosti popsal rozpad Jugoslávie, nyní se zaměřím na proces, kterým BaH dosáhla vyhlášení své svrchovanosti. Tento proces v podstatě započal po posledním sjezdu Svazu komunistů Jugoslávie (leden 1990), který pro komunisty skončil tragicky, a jejich strana se začala rozpadat. Ihned poté vznikala řada nových politických stran, a to především v Chorvatsku a ve Slovinsku. V BaH se též začala aktivizovat muslimská společnost a koncem března roku 1990 Alija Izetbegović založil již zmiňovanou muslimskou Stranu demokratické akce (SDA), která se později stala nejsilnější bosenskou stranou. Později došlo také k ustavení Srbské

demokratické strany Bosny a Hercegoviny (SDS BaH) v čele s Radovanem Karadžićem a Chorvatského demokratického společenství Bosny a Hercegoviny (HDZ BaH) s předsedou Davorem Perinovićem. Obě nacionálně zaměřené strany se staly nástroji svých „mateřských“ stran s politickým centrem v Bělehradu a Záhřebu k uplatňování vlastních národně-politických myšlenek.⁶⁰

18. listopadu 1990 se konaly demokratické volby, ve kterých zvítězily tři výše uvedené nacionální strany. SDA získala téměř 36 %, SDS BaH 30 % a HDZ BaH skoro 18,5 % hlasů. Z hlediska nacionalistického charakteru těchto politických stran a etnického složení tehdejšího obyvatelstva BaH je jasné, že lidé volili především podle své národní příslušnosti. Je to patrné z porovnání volebních výsledků a výsledků sčítání obyvatel BaH z roku 1991, kdy se zjistilo, že přibližně 43 % obyvatelstva tvoří Muslimové, asi 31 % Srbové a přes 17 % Chorvaté. Zvítězivší strany se dohodly na vládní koalici, což byl jejich jediný úspěch, jelikož strany viděly budoucnost BaH rozdílně. SDA a HDZ BaH se začala zamlouvat vize samostatnosti, i když SDA by nejraději viděla BaH ve federaci, ve které by ale muselo být i Chorvatsko, a SDS naopak nezávislost BaH naprosto odmítala. HDZ BaH *„samostatnost Bosny prosazovalo ze dvou hlavních důvodů. V daném momentu se snažilo hospodářsky a vojensky oslabit zneprátelené Srbsko, vytlačit jugoslávskou armádu z Bosny a nechat bělehradskou vládu, aby se co nejvíce zapletla do občanské války na straně bosenských Srbů.“*⁶¹

V podkapitole 2.2.7 jsem také hovořil o konfliktu mezi Chorvatskem a Srbskem, který v roce 1991 vypukl. I přes tento konflikt se však prezidenti (chorvatský F. Tudjman a srbský S. Milošević) dvou zneprátelených národů dohodli, že si BaH rozdělí, na druhou stranu se nedokázali dohodnout na

⁶⁰ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 240–249.

⁶¹ PELIKÁN, J. Chorvatsko. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 609–626 ISBN 80-7106-266-9. S. 616.

otázce srbské menšiny v Chorvatsku a nakonec k uskutečnění tohoto plánu nedošlo. V tom se Slovinsko a Chorvatsko rozhodly vyhlásit samostatnost, což se stalo signálem pro BaH, aby šla stejnou cestou, jelikož nechtěla být součástí Velkého Srbska, ve kterém by byli bosenští Muslimové diskriminováni. Srbsko podporováno JLA se snažilo jakkoli překazit vyhlášení nezávislosti BaH, ale 14. října 1991 se na schůzi parlamentu dostali do sporu A. Izetbegović a R. Karadžić, načež muslimští a chorvatští poslanci schválili Memorandum o svrchovanosti BaH.⁶² Již před tím v BaH začaly vznikat tzv. Srbské autonomní oblasti (např. SAO Bosenská krajina). Po přijetí Memoranda chtěla SDA svolat referendum týkající se otázky samostatnosti BaH. Proti tomu se SDS BaH postavila a zorganizovala vlastní referendum konající se v listopadu 1991. V referendu se 1,55 milionu lidí, většinou Srbů, vyjádřilo pro setrvání BaH v jugoslávském státě. Nedlouho po srbském referendu Srbové prohlásili, že chtějí v BaH vyhlásit Republiku srbskou, která by se případně mohla připojit k samotnému Srbsku. Chorvaté nezůstávali pozadu a přijali rozhodnutí, že se má v západní Hercegovině ustavit Chorvatské společenství Herceg-Bosna.

Koncem roku 1991 se ES na základě neudržitelnosti celistvosti Jugoslávie rozhodlo, že je třeba uznat samostatnost těch jugoslávských států, které budou demokratické a garantující základní lidská práva. 23. prosince téhož roku předložilo ES žádost o uznání samostatnosti Slovinsko, Chorvatsko, Makedonie a kvůli tíživé situaci také BaH. Počátkem roku 1992 byla uznána nezávislost dvou ze čtyř žádajících států – Chorvatska a Slovinska. Především nezávislost Chorvatska pro BaH znamenala opravdu jedinou cestu, a to tu k samostatnosti. Během 29. února až 1. března 1992 proběhlo referendum o samostatnosti BaH, 63,4 % lidí, kteří směli hlasovat, si samostatnost přálo. 3. března bylo oznámeno, že si nadpoloviční většina obyvatel nezávislost země přeje. Srbové, kteří referendum bojkotovali, s verdiktem nesouhlasili.

⁶² KASUM, D. Etnický konflikt v Bosně a Hercegovině. In: ŠMÍD, T. a VAŽURA, V., eds. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 81–110. ISBN 978-80-7325-126-0. S. 89–91.

27. března byla schválena ústava Republiky srbské v BaH, čímž se potvrdila existence srbského státního útvaru na území BaH. Vypuklo spoustu střetů mezi jednotlivými národy, jichž se účastnila i JLA. Dne 7. dubna byla ES a následně také USA uznána nezávislost BaH. Ve stejný den Srbové vyhlásili plnou nezávislost svého státního útvaru na území BaH.⁶³

3.2 Počátky válečného konfliktu

První válečné náznaky pocházejí již z doby vyhlášení referenda o samostatnosti BaH, které Srbové bojkotovali a na protest postavili v ulicích Sarajeva několik barikád. Po vyhlášení samostatnosti BaH dne 3. března 1992 došlo k několika konfliktům mezi ozbrojenými skupinami jednotlivých národností. Těchto bojů se účastnily i jednotky JLA, které již otevřeně bojovaly na straně bosenských Srbů. 6. dubna 1992 se v Sarajevu uskutečnila demonstrace 20–30 tisíc lidí všech národností, kteří demonstrovali za udržení míru v republice, přičemž do davu začali střílet členové ochranky SDS BaH a lidé se tak rozutekli. Na území BaH tedy panovala válečná atmosféra ještě před uznáním samostatnosti BaH ES a USA. Po tomto aktu se boje zostřily a BaH zformovala vlastní Armádu BaH tvořenou převážně Muslimy. Bosenská armáda však byla oproti armádám Srbů a Chorvatů, které byly zásobovány JLA a armádou Chorvatské republiky, velmi zaostalá. Během jara roku 1992 se boje rozšířily po celém území BaH.⁶⁴

Srbsko se hned zpočátku války snažilo o etnické vyčištění co největšího území. K tomuto cíli hodlalo dojít blokadou a ostřelováním měst, zadržováním

⁶³ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 258–270.

⁶⁴ HLADKÝ, L. Bosna a Hercegovina. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 627–648 ISBN 80-7106-266-9. S. 630, 631.

životně důležitých věcí (léky, voda apod.), ale také vytvořením „koncentračních táborů“. Těmto strastem bylo vystaveno především nesrbské civilní obyvatelstvo. Do podzimu roku 1992 byla okupována většina BaH, statisíce Bosňáků bylo zabito, či vyhnáno a nemálo byli zasaženi i Chorvaté.⁶⁵

Chorvaté, kteří zpočátku stáli na straně Muslimů, a to především z důvodu oslabení Srbska, se začali obávat, že bosenští Muslimové chtějí z BaH vytvořit islámský stát. K této myšlence je přivedl fakt, že do BaH začalo proudit spousta dobrovolníků z muslimských zemí, kteří konflikt chápali jako džihád. Chorvaté tak po vzoru Srbů začali v létě roku 1992 vytvářet na území BaH vlastní ozbrojené síly, které měly být součástí Armády BaH, ale reálně byly pod vlivem Chorvatského výboru obrany (HVO). HVO byla „vojenská struktura ,na obranu chorvatského národa proti srbské agresi‘, jak to vysvětlovali funkcionáři HDZ. Záhy nato HVO převzalo do svých rukou i civilní vládu ve všech obecních radách, v nichž měli moc představitelé HDZ.“⁶⁶ Později (koncem srpna roku 1993) bylo Chorvatské společenství Herceg-Bosna prohlášeno Chorvatskou republikou Herceg-Bosna, a tak vypukl konflikt také mezi bosenskými Muslimy a Chorvaty.⁶⁷ Tvrzení, že bosenští Muslimové chtějí z BaH udělat islámský stát, se může zdát směšné, poněvadž dle novináře Eda Vulliamyho, který vydával válečné zpravodajství z bývalé Jugoslávie, byli bosenští Muslimové velmi špatnými Muslimy, tedy alespoň před válkou. Mešitu údajně navštěvovala pouze 3 % z nich, pili slivovici a jedli palačinky s masovou směsí. Ve své knize Vulliamy uvádí např. tvrzení Emíra Tica (muž, který měl na starosti transport pro bosenskou armádu v Travniku): „Nikdy jsem se nepokládal za muslima. Neumím se ani modlit, nikdy jsem nebyl v mešitě, jsem Evropan jako vy. Nechci, aby nám pomáhal arabský svět, chci, aby nám pomohla Evropa. Nyní se ale musím považovat za

⁶⁵ LOVRENOVIĆ, I. *Bosna a Hercegovina: Krátký přehled kulturní historie*. Praha: ISE, 2000, s. 185, 186.

⁶⁶ Tamtéž, s. 188.

⁶⁷ RYCHLÍK, J. a PERENČEVIĆ, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007, s. 387.

*Muslima, ne v náboženském smyslu, ale jako příslušník národa. Ted' nám hrozí vyhlazení. Musím pochopit, co se děje kolem mne a s mým národem, proč nás chtějí vyhladit.*⁶⁸ Podle Vulliamyho teprve až válka paradoxně začala bosenské Muslimy radikalizovat, jelikož byli izolováni, pronásledováni a stísněni.⁶⁹

Válka v BaH tak byla válečným konfliktem mezi Chorvatskem, Srbskem a BaH, který se snažila zažehnat mezinárodní společenství (EU, OSN, NATO). Cílem bosenských Srbů bylo ovládnout a sjednotit souvislé území, které by spojilo srbské venkovské oblasti. Jednalo se o 70 % území BaH i přesto, že Srbové tvořili „pouze“ jednu třetinu obyvatel BaH. Největším problémem pro Srby byla města, která ovládali Muslimové (Srebrenica, Tuzla ad.). Válečným cílem na druhé straně stojících Chorvatů byla přinejlepším unie s BaH a přinejhorším rozdělení si BaH napůl se Srbskem.⁷⁰

3.3 Průběh války

Válka trvala skoro čtyři dlouhé roky. Byla to krutá občanská válka, přičemž angažovanost Srbska a Chorvatska z ní udělala válku mezinárodní, což vedlo k zásahu mezinárodních organizací OSN a NATO.⁷¹

⁶⁸ _ VULLIAMY, E. *Údobí pekla: Porozumění bosenské válce*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 54, 55.

⁶⁹ Tamtéž, s. 53, 54.

⁷⁰ GLENNY, M. *Balkán 1804-1999: nacionalismus, válka a velmocí*. Praha: BB art, 2003, s. 494, 495.

⁷¹ THOMAS, N. a MIKULAN, K. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 22.

3.3.1 Rok 1992

8. dubna byl změněn název BaH na Republiku BaH a zároveň byl vyhlášen válečný stav. 27. dubna vznikla dvojčlenná federace Srbska a Černé Hory – Svazová republika Jugoslávie (SRJ, nebyla však považována za nástupce SFRJ). „30. května 1992 vyhlásila Rada bezpečnosti OSN proti SRJ přísné sankce za její vměšování do konfliktu v Bosně a Hercegovině.“⁷² Během března a dubna přinesla válka již na 300 obětí. JLA zanedlouho započala dělostřelecké ostřelování Sarajeva, které bylo v květnu celé obklíčeno, s cílem ovládnout bosenské hlavní město. 23. května se BaH stala členem OSN a o měsíc později byla JLA donucena stáhnout své jednotky z území BaH, přičemž však vojáci ponechali některé zbraně bosenským Srbům a posílili jejich ozbrojené skupiny i o vojenské formace, čímž se v podstatě neoficiálně část JLA v BaH nadále udržela. OSN do BaH vyslala speciální misi, která měla připravit podmínky pro nasazení jednotek UNPROFOR (Ochranné síly OSN). Projevovaly se také neshody mezi doposud spřátelenými Chorvaty a Muslimy a 3. července bosenští Chorvaté vyhlásili Chorvatské společenství Herceg-Bosna jako protiváhu Republiky srbské v BaH. Rovněž vytvořili své ozbrojené síly na území BaH, o kterých jsem se zmiňoval v předchozí podkapitole. Krvavé boje zanedlouho propukly po celé BaH a na podzim bosenští Srbové ovládali již přibližně 50–55 % území BaH. Válka přinesla zemi velké utrpení, lidé umírali v řádech tisíců, desetitisíce jich bylo vyháněno z domovů, ženy byly znásilňovány (především Muslimky) apod. Srbové ostřelovali několik bosenských měst, např. Mostar, kde byla třetina obyvatel srbské národnosti (dále např. Srebrenica, Goražde, Žepa). Když se pak později na jaře roku 1993 podařilo Muslimům a Chorvatům Srby od města vytlačit, začali být Srbové v Mostaru z jejich strany pronásledováni. Takové činy byly

⁷² PELIKÁN, J. Svazová republika Jugoslávie. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 592–608 ISBN 80-7106-266-9. S. 593.

většinou vedeny touhou po pomstě.⁷³ Dokonce vznikaly internační tábory, ve kterých byli ve velmi špatných podmínkách zavřeni nevinní lidé „nepřátelských etnik“. První tábory byly zřízeny Srby, ale postupem času takové tábory vytvořili i Chorvaté a Muslimové. V souvislosti s tím se v západních médiích začalo objevovat slovní spojení „etnické čistky“. Etnické čistky dle francouzského badatele Xaviera Bougarela na rozdíl od bosenských jednotek prováděly srbské a chorvatské jednotky systematicky a konkrétně se na jejich provádění účastnily polovojenské jednotky, vojáci a policisté, přičemž pokyn k jejich uskutečnění dávali vůdcové jednotlivých zainteresovaných států.⁷⁴ Po odhalení těchto táborů byl celý svět pobouřen. Tehdejší americký prezident G. Bush vyzval OSN, aby bylo přijato usnesení o použití vojenské síly k zajištění dodávek pomoci. Srbské vojenské jednotky však po proniknutí zprávy o existenci táborů uzavřely letiště v Sarajevu, což znemožnilo dodávky humanitární pomoci. Bezprostřední reakce OSN byla spíše chladná. OSN o táborech věděla již od května, kdy na jejich existenci upozornila bosenská vláda, ale ihned se nic nepodniklo. Den před odhalením táborů totiž vydal John Major (britský ministerský předseda) prohlášení, že použití vojenské síly v bývalé Jugoslávii je nemožné, protože řešení této krize nelze vnutit zvenčí. Po výzvě G. Bushe své prohlášení pouze potvrdil.⁷⁵

Válka v BaH se tak stala velmi diskutovaným problémem také na mezinárodním poli. Konflikt byl řešen na Mezinárodní konferenci o Jugoslávii probíhající od podzimu roku 1992 (střídavě v Londýně, Ženevě nebo Haagu). Již v červnu téhož roku byla do BaH letecky přepravována humanitární pomoc. Za EU vyjednával David Owen a za OSN diplomat Cyrus Vance. Tato dvě jména zmiňuji, jelikož jejich nositelé začátkem roku 1993 předložili jeden

⁷³ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 270–273.

⁷⁴ KASUM, D. Etnický konflikt v Bosně a Hercegovině. In: ŠMÍD, T. a VAŘURA, V., eds. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 81–110. ISBN 978-80-7325-126-0. S. 95.

⁷⁵ VULLIAMY, E. *Údobí pekla: Porozumění bosenské válce*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 91, 92.

z prvních plánů na dosažení míru v BaH – tzv. plán Vance- Owen. Dle jmenovaného plánu mělo být území BaH rozděleno na deset samosprávných částí – kantonů. Kantony měly být rozděleny tak, aby odpovídaly etnickému složení obyvatelstva. Tři kantony měli spravovat Muslimové, tři Srbové a stejně tak Chorvaté, přičemž poslední desátý kanton (Sarajevo) měl být spravován společně. V čele každého kantonu měla stát autonomní vláda, jejíž struktura by odpovídala národnostnímu složení daného kantonu. Republiku mělo řídit devítičlenné předsednictvo složené třemi zástupci z každé národnosti, zatímco hranice, pohyb osob v rámci státu a dodržování lidských práv měly prozatím zajistit jednotky OSN.⁷⁶

3.3.2 Rok 1993

Vance-Owenův plán byl předložen 4. ledna, a poté následovalo několik měsíců rozmlouvání a dohadování se o tom, zda tento plán jednotlivé zainteresované strany přijmou, nebo nepřijmou. Koncem března plán přijali a podepsali jej jak Muslimové, tak Chorvaté, ale bosenští Srbové s projektem rozhodně nesouhlasili, jelikož dle nich by uskutečněním plánu došlo k rozdělení a izolování srbských oblastí v BaH. Co se týče mezinárodní scény, tak plán nepodpořili Američané, kteří usilovali o suverenitu BaH, zatímco EU následovaná Ruskem plán jednoznačně podpořila.⁷⁷

Válka zatím pokračovala dál. Během dubna neshody mezi Chorvaty a Muslimy přerostly v první ozbrojený střet, který se uskutečnil přesně 16. dubna. Jednotky HVO napadly muslimské vesnice u řeky Lašvy, vypálily obec Ahmići a místní obyvatele povraždily. Kruté boje zasáhly také město

⁷⁶ HLADKÝ, L. Bosna a Hercegovina. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 627–648 ISBN 80-7106-266-9. S. 633.

⁷⁷ HLADKÝ, L. *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996, s. 156, 157.

Mostar, které do té doby bylo národnostně heterogenní, a rozdělily ho na západní chorvatskou a východní muslimskou část města. V létě se boje mezi Chorvaty a Muslimy přenesly do okolí dalších bosenských měst. Částečně byly tyto boje v podstatě důsledkem Vance-Owenova plánu, jelikož se každý z národů snažil etnický vyčistit ta území, která by mu po přijetí plánu připadla.⁷⁸

Při řešení bosenské války v Ženevě navrhli bosenští Srbové a Chorvaté rozdělení BaH na tři etnické ministáty spojené v konfederaci. A. Izetbegović na protest opustil jednání, jelikož mu tak jako všem ostatním bylo jasné, že je tento návrh pouze cestou k budoucí anexi srbských a chorvatských částí BaH k Srbsku a Chorvatsku. Přibližně ve stejné době předložili mezinárodní diplomaté David Owen a Thorvald Stoltenberg (norský diplomat, nahradil Cyruse Vance) v Ženevě nové řešení bosenského problému (plán Owen-Stoltenberg). Navrhovali vytvoření volného Svazu bosenských republik, tudíž v podstatě souhlasili se srbsko-chorvatským návrhem na etnické rozdělení BaH. Sarajevo mělo být dočasně pod správou OSN a Mostar s východními muslimskými enklávami pod správou EU. Izetbegović plán opět odmítal a bojkotoval jednání. Důsledkem tohoto návrhu byl rozkol v předsednictvu BaH, jelikož jeden z muslimských členů předsednictva (Fikret Abdić) prohlásil, že bude návrh podporovat, vyhlásil ve městě Velká Kladuša Autonomní oblast Západní Bosna a navázal úzké kontakty se Srby a Chorvaty. Izetbegović Abdiće obvinil ze separatistické vzpoury a proti jeho ozbrojencům poslal Armádu BaH, čímž se na podzim rozhořely v BaH boje mezi samotnými Muslimy. Tento fakt občanskou válku v BaH ještě více „zamotal“.

24. srpna 1993 bosenští Chorvaté již oficiálně ustanovili Chorvatskou republiku Herceg-Bosna, která měla být formálně součástí předpokládaného Svazu bosenských republik, ale reálně to byl pokus o rozbití celistvosti BaH.

⁷⁸ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 274, 275.

Tímto faktem se Chorvaté a Muslimové nadobro rozešli.⁷⁹ Vráťím se ještě zpět k Owen-Stoltenbergovu plánu, jelikož pro muslimské politické představitele byl tento návrh velmi komplikovaným. Přijetím plánu by BaH připadlo pouze necelých 30 % její původní rozlohy, přibližně 2 miliony obyvatel (Muslimové by tvořili asi 54 %), cca 50 % předválečné průmyslové kapacity a pouze 22 % půdy využitelné pro zemědělské účely. Prostor, který před válkou ovládali Muslimové a byli z něj vyhnáni, měl ke všemu zůstat v rukou bosenských Srbů a Chorvatů. Pokud by plán přijali, odsouhlasili by tím své vlastní vyhnání a s velkou pravděpodobností by BaH přestala ve svých předválečných hranicích existovat. Za účelem hledání odpovědi na otázku přijetí či nepřijetí tohoto plánu se koncem září roku 1993 konalo shromáždění 350 muslimských politických a jiných představitelů, na kterém se shodli, že plán přijmou pouze pod podmínkou navrácení srbských oblastí, ve kterých měli Muslimové před válkou procentuální většinu, v podstatě takovou podmínkou plán odmítli. Mimo jiné se na shromáždění deklaroval nový název pro označení bosenských Muslimů – Bosňáci.

Koncem roku 1993 byla válka v BaH na další úrovni. Znepřátelení bosenští Chorvaté a Srbové nadále tvrdě bojující proti sobě se u města Olovo spojili a společně napadli jednotky Bosňáků. K tomuto činu je vlastně vedl společný cíl – rozdělení si BaH.⁸⁰

3.3.3 Rok 1994

Dne 5. února roku 1994 došlo v centru Sarajeva k výbuchu granátu, který si vyžádal 68 obětí a na dvě stovky zraněných. Tato událost přiměla

⁷⁹ HLADKÝ, L. Bosna a Hercegovina. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 627–648 ISBN 80-7106-266-9. S. 633–635.

mezinárodní organizace k ráznějšímu zásahu do vývoje války v BaH. Nejdříve byli z útoku obviněni Srbové, a to i přes to, že dle britských a francouzských specialistů právě Srbové granát odpálit nemohli. Objevila se také zpráva, že čin spáchalo samo sarajevské vedení, aby na sebe připoutalo pozornost světové veřejnosti. Vyšetřování skončilo s výsledkem, že nelze přesně určit, odkud byl granát vypálen. Generální tajemník OSN však nečekal na výsledky vyšetřování a obrátil se na generálního tajemníka NATO s věcí zahájení bombardování srbských pozic kolem Sarajeva. Bosenští Srbové dostali ultimátum, aby se stáhli 20 km od bosenské metropole, a aby odevzdali těžké zbraně, nebo budou opravdu bombardováni. Proti tomuto rozhodnutí se postavilo Rusko, které do Srby vyklizených míst vyslalo 400 ruských vojáků z UNPROFOR tou dobou operujících v Chorvatsku, jelikož s takovým návrhem Srbové souhlasili. Zásah Rusů do mezinárodní politiky přiměl Američany, aby se v bosenském problému také více angažovali. USA chtěly zabránit především rozpadu BaH, jelikož by tak vznikl sice malý ale čistě islámský stát. Američané tak začali klást nátlak hlavně na Chorvatsko, aby se přestalo snažit o rozbití územní celistvosti BaH. Nátlak byl úspěšný a již 18. března byla podepsána smlouva o ustavení bosňácko-chorvatské federace v BaH, která byla konfederativně propojena s Chorvatskem.⁸¹ „*Tento krok znamenal pozoruhodný výsledek, neboť okamžitě ukončil utrpení Chorvatů a Muslimů. Federace byla ‚sňatkem z donucení‘, jenž se rovnal oslavovanému zastavení palby, zároveň dal ale Chorvatům právo přímo zasahovat do bosenských záležitostí.*“⁸² Američané začali podporovat chorvatské ozbrojené síly, jelikož v takové podpoře viděli jediný prostředek, jak překonat srbskou převahu, čímž opravdu docílili srovnání vojenských sil dvou odvěkých protivníků – Chorvatů a Srbů.

Během roku 1994 se v BaH neodehrály žádné významnější boje, tedy kromě severozápadní oblasti (bihaćská enkláva), kde byla situace nejvíce

⁸⁰ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 277–282.

⁸¹ HLADKÝ, L. Bosna a Hercegovina. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 627–648 ISBN 80-7106-266-9. S. 636, 637.

nepřehledná.⁸³ Přesto byl tento rok z hlediska války velmi důležitý, protože se do ní zásadněji vložily světové mocnosti, které se snažily konflikt vyřešit různými způsoby. Například v červenci byl tzv. kontaktní skupinou pro BaH, do níž patřily USA, Francie, Velká Británie, Německo a Rusko, předložen nový mírový plán. Uskutečněním plánu by bylo území BaH rozděleno následovně: 51 % by připadlo bosňácko-chorvatské federaci a 49 % bosenským Srbům. Problémem bylo, že v té době Srbové ovládali skoro 70 % celé BaH a přijetím míru by tak museli přibližně 20 % území opustit. Chorvaté a Bosňáci s plánem souhlasili, ale Srbové se snažili jednání protáhnout, jelikož chtěli prosadit, z důvodu držení velké části území, které bylo ekonomicky nevýhodné, výměnu za území ekonomicky výhodnější. Na Srby byl však kladen tlak mezinárodních organizací a posledním dnem roku 1994 byl podepsán čtyřměsíční mír mezi bosenskými Srby a Bosňáky, který ale netrval příliš dlouho, jelikož v dubnu následujícího roku se boje opět obnovily.⁸⁴

3.3.4 Rok 1995

Boje v bihaéské enklávě v roce 1995 i přes mírovou dohodu nadále pokračovaly. Především u města Velká Kladuša se střetávaly jednotky Armády BaH s Abdičovými jednotkami, které byly navíc podporovány srbskými ozbrojenými silami. V bihaéské enklávě žilo přibližně 250 000 lidí, pokračující válka se zde projevovala nedostatkem potravin a v některých částech enklávy také téměř hladomorem. Bill Clinton v půlce února Srbům nabídl zrušení hospodářských sankcí, pokud politicky uznají BaH, zatímco Francie, Velká

⁸² GLENNY, M. *Balkán 1804-1999: nacionalismus, válka a velmocí*. Praha: BB art, 2003, s. 496

⁸³ Tamtéž, s. 497.

⁸⁴ HLADKÝ, L. Bosna a Hercegovina. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 627–648 ISBN 80-7106-266-9. S. 637, 638.

Británie a Rusko navrhovaly, aby se válečné strany uznaly navzájem. Srbové návrhy světových velmocí nepřijali a byli ochotni o těchto plánech jednat jedině až po zrušení sankcí. Počátkem března se Chorvaté a Bosňáci dohodli na sloučení vedení svých armád za účelem obrany bihačské enklávy.

V dubnu OSN požádalo válčící strany o snahu prodloužení dohodnutého míru, což jak srbská tak bosenská strana odmítla s odůvodněním, že příměří porušil oponent. Válka tak po čtyřměsíčním míru pokračovala a 25. května dokonce bosenští Srbové pronikli do skladu těžkých zbraní jednotek UNPROFOR, který se nacházel u Sarajeva, odkud si odnesli několik děl. Vládní jednotky metropole zase bombardovaly srbskou zásobovací cestu ze Sarajeva do Pale. Velitel UNPROFOR na situaci zareagoval ultimátem, aby obě strany nepoužívaly v okolí Sarajeva těžké zbraně a odevzdaly je, jinak budou bombardovány letectvem NATO. Obě strany výzvu ignorovaly, načež letadla NATO bombardovala a zničila muniční sklad bosenských Srbů poblíž Pale. *„Srbové označili tento útok za porušení nestrannosti ‚modrých přileb‘ a zároveň oznámili, že v důsledku toho jednostranně přerušují všechny dohody uzavřené s OSN.*“⁸⁵ Ihned po incidentu začali bosenští Srbové zajímat vojáky jednotek UNPROFOR, přičemž některé z nich využili jako lidské štíty (mimo jiné i dva české vojáky) na ochranu významných vojenských objektů. Tento čin misi OSN v BaH zesměšnil a kontaktní skupina se dohodla na jejím posílení. 27. května se odehrál největší masakr civilistů od počátku války, když srbský granát zasáhl kavárnu v centru města Tuzla. Výbuch si vyžádal 70 obětí a 166 zraněných.⁸⁶

Počátkem léta roku 1995 dobyli Srbové vedeni generálem Ratkem Mladićem Srebrenici. Srebrenice byla první ze šesti tzv. bezpečných zón (obyvatele těchto zón měly chránit jednotky OSN), která byla dobytá. Měly ji chránit konkrétně nizozemské jednotky UNPROFOR, avšak ani ony město

⁸⁵ HLADKÝ, L. *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996, s. 176.

⁸⁶ Tamtéž, s. 173–177.

nezachránily.⁸⁷ „Masakr, který následoval po srbském záboru Srebrenice, představuje nejstrašnější válečný zločin spáchaný na území Evropy po druhé světové válce. V období 6.–16. července 1995 vyhnali Srbové z bezpečné zóny 23 000 muslimských žen a dětí a popravili tisíce mužů.“⁸⁸ Srbové měli útok na Srebrenici tak dobře naplánovaný, že nizozemské jednotky UNPROFOR v podstatě ani nepoznaly, že se proti nim chystá velká srbská ofenziva s cílem Srebrenici dobýt. Určitou roli hrála také mylná víra mnoha politiků a důstojníků v to, že by se Srbové neodvážili dobýt oblast pod ochrannou OSN.

R. Karadžić tvrdil, že masakr nebyl organizovaný armádou, ale že ho spáchali bosenskosrbští obyvatelé hnáni chtíčem po pomstě svých příbuzných, kteří byli zabiti ve válce rukou Muslimů. R. Mladić podal jiné vysvětlení. Dle něj se v Srebrenici nacházelo asi 3–4 tisíce bosenských vojáků, kteří zemřeli v boji, nikoli zavražděním. Nenávist vůči Muslimům určitě nějakou roli sehrála, ale vraždění probíhalo velmi systematicky, což vylučuje vraždění z pouhé zuřivosti. Co se týče Mladićova vysvětlení, tak zaprvé tolik vojáků ve Srebrenici nebylo a zadruhé se ani moc nebránili, naopak se snažili vytratit se. Systematičnost a dokonalé zorganizování masakru potvrzuje to, že operace byla podporována z nejvyšších politických míst – z Bělehradu. Dalšími důkazy jsou skutečnosti, že zajímání muslimských mužů se účastnilo více vojáků než samotného útoku na Srebrenici a následně byli zajatci převezeni na předem určená místa, kde jim bylo nařízeno, aby si sundali boty (což nebývá před popravou běžné), a poté byli zastřeleni.

Dostávám se k otázce, proč OSN nezasáhla? Důvodů bylo několik. Samotný koncept bezpečných oblastí nikdo nepovažoval za reálné řešení. Dále bylo velkým problémem to, že OSN mohla jednat pouze se souhlasem válčících stran, protože jeden den mohla někoho bombardovat a druhý den

⁸⁷ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 286.

⁸⁸ HONIG, W. J. a BOTH, N. *Srebrenica: zpráva o válečném zločinu*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2001, s. 21.

potřebovat jeho svolení pro průjezd humanitární pomoci, a také ji záleželo na zachování nestrannosti. Dalším argumentem bývá nedostatek vojáků. Největším problémem zřejmě byla absence politické vůle, jelikož se všechny země poskytující své jednotky obávaly ztrát na životech svých vojáků, či jejich zajetí. Nicméně po takovém „fiasku“ autorita OSN klesla.⁸⁹ Též se rozhořela diskuze, zda má mise OSN v BaH vůbec pokračovat.

V červenci se Srbové zmocnili další bosňácké enklávy – Žepy. Bihaćské enklávě také hrozilo srbské dobytí, které si však hlavně Chorvaté nemohli dovolit, protože by tak zřejmě již nikdy nezískali zpátky území RSK. Chorvaté se tak s Bosňáky dohodli na společné obraně proti Srbům a zároveň na Srby zaútočili Chorvaté ze západní Hercegoviny, jejichž útoky byly úspěšné a odřízly jednu z hlavních spojnic Republiky srbské a RSK, což pro Chorvaty znamenalo velký úspěch. Rozhodující akce proběhly především v srpnu a v září. Chorvaté, posílení materiálně a zpravodajsky, hlavně ze strany USA, zahájili operaci s cílem získat zpět celou oblast RSK.⁹⁰ Této operaci s názvem „Bouře“ předcházela ještě operace pojmenovaná „Blesk“, která proběhla během května, a byla první částí plánu na ovládnutí celého území Chorvatska (včetně RSK). Co se týče druhé údernější operace, která odstartovala 4. srpna, neměla armáda RSK čítající 40 000 mužů proti chorvatské armádě se 150 000 muži žádnou šanci. 5. srpna vstoupily chorvatské jednotky do hlavní města RSK Kninu a již 6. srpna Srbové nekladli žádný odpor. Touto akcí byli chorvatští Srbové v podstatě poraženi. Samozřejmě se opět tyto vojenské akce neobešly bez teroru civilního obyvatelstva. Krajinští Srbové byli ve velkém vyhnáni (100–150 tisíc) a několik stovek jich bylo zavražděno. V BaH zase bosenští Srbové, prchající před postupujícími armádami Chorvatů a Bosňáků, vyháněli zbytky Muslimů a Chorvatů z Banja Luky.

⁸⁹ HONIG, W. J. a BOTH, N. *Srebrenica: zpráva o válečném zločinu*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2001, s. 214–220.

⁹⁰ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 286, 287.

Operace, podobně jako dobytí Srebrenice, ukázala neschopnost jednotek OSN, které měly konfliktu zabránit, což opět nedokázaly. Respekt OSN byl znovu zasažen a znovu se naskytl otázka, zda mají jednotky UNPROFOR v BaH nadále operovat.⁹¹

Na konci srpna došlo v Sarajevu k dalšímu výbuchu granátu, který zranil 85 lidí a 37 jich zabil. Tentokrát radary UNPROFOR zachytily, odkud byly střely vypáleny, měly to být srbské pozice. Ihned za dva dny letadla NATO bombardovala srbské vojenské pozice na několika místech BaH. Situace využily chorvatské a bosenské jednotky a během tří zářijových týdnů obsadily přibližně 4000 km², které drželi bosenští Srbové. Začátkem října se podařilo Richardu Holbrookovi (náměstek ministra zahraničí USA poslaný B. Clintonem) dohodnout mezi válčícími stranami příměří, které započalo dne 11. října. Zároveň došlo k dohodě, že na přelomu měsíce října a listopadu se sejdou prezidenti A. Izetbegovič, S. Milošević a F. Tuđman a budou diskutovat o definitivním míru. Vůdci válečných stran se měli sejít v USA na Wright-Pattersonově vojenské základně v blízkosti města Dayton v Ohio.

Mírová jednání započala 1. listopadu a trvala téměř tři týdny. Návrh smlouvy připravovaly USA. Američané měli na prezidenty všech tří zemí klást nejen psychický nátlak, aby je donutili k definitivnímu ukončení války. Viz rozhovor BBS s R. Holbrooke: *„Museli jste asi kolikrát použít i výhrůžek a možná i přímého fyzického nátlaku, abyste představitele zneprátelených stran přiměli setrvat u jednacího stolu - možná došlo i na sílu paží...“*

Síla paží je slušný výraz pro to, co jsme museli dělat, ale několik týdnů před začátkem daytonských jednání jsme je bombardovali, NATO provádělo nálety. To je přimělo myslet. Řekli jsme tehdejšímu prezidentovi Miloševićovi, že pokud se v Daytonu neuzavře dohoda, tak možná zase přijdou na řadu

⁹¹ RYCHLÍK, J. a PERENČEVIĆ, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007, s. 390–394.

*bomby. Tohle, velké přesvědčování a několik kompromisů nakonec vedlo k úspěšnému výsledku.*⁹²

Největším problémem byla otázka rozdělení území v BaH mezi bosňácko- chorvatskou federaci a Republiku srbskou. USA stály za poměrem 51 : 49 %, v BaH však došlo k výrazným změnám v držení území. Závěrečná mapa tak prodělala několik změn a nerovněla se mapě navržené kontaktní skupinou v roce 1994. Bosňákům a Chorvatům zůstala srbská území v jihozápadní Bosně a na druhé straně byla některá města vrácena Srbům. Nejvíce problémovým místem byl koridor u města Brčko, který krajinským Srbům zajišťoval jediné spojení se srbskou východní Bosnou a hlavně se Srbskem, a Srbové navíc požadovali jeho rozšíření. Nakonec se problém vyřešil kompromisem – koridor bude rozšířen a o jeho budoucnosti rozhodne za rok mezinárodní arbitráž. 21. listopadu po dlouhých třítýdenních vyjednáváních došlo k vzájemné domluvě a Daytonská dohoda byla všemi prezidenty podepsána.⁹³ Slavnostně byla Daytonská dohoda podepsána až 14. prosince roku 1995 v Paříži. Představitelé Američanů, Francouzů a dalších světových mocností vnímali slavnostní podpis dohody jako úspěch. Na druhé straně pro představitele zainteresovaných válečných stran bylo stvrzení této dohody víceméně spíše neúspěchem, poněvadž nikdo z nich spor neprohrál, ale ani nevyhrál. Srbové velký srbský stát, ve kterém by žili všichni příslušníci srbské národnosti, nevytvořili, stejně tak Chorvaté nenaplnili své sny „Velkého Chorvatska“ a ani Bosňákům se nepodařilo vytvořit jednotnou BaH. Nicméně byla tímto aktem válka v BaH ukončena.⁹⁴

⁹² BERKOVÁ, H. Před deseti lety byla podepsána Daytonská dohoda. In: *BBC* [online] Aktualizováno 21. 11. 2005 [vid. 16. 4. 2016]. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/11/051121_bosnia_anniv_pckg.shtml

⁹³ HLADKÝ, L. Bosna a Hercegovina. In: ŠESTÁK, M., aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 627–648 ISBN 80-7106-266-9. S. 640–642.

⁹⁴ KASUM, D. Etnický konflikt v Bosně a Hercegovině. In: ŠMÍD, T. a VAŘURA, V., eds. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 81–110. ISBN 978-80-7325-126-0. S. 104, 105.

3.3.4.1 Bosna a Hercegovina po Daytonu

Daytonem se rozhodlo, že BaH bude tvořena dvěma politicko-správními celky: bosňácko-chorvatskou federací a Republikou srbskou, a to v poměru 51 : 49 %. Sarajevo mělo být nadále hlavním městem státu. Občanům BaH Daytonská dohoda zaručovala svobodu pohybu po celé republice, právo na návrat do svého domova či na jeho spravedlivou náhradu a právo volit ve svém původním bydlišti.⁹⁵ Pravomoci státu jako celku byly následující: zahraniční, zahraničně-hospodářská, celní, monetární, imigrační a azylová politika, financování institucí a mezinárodních závazků země, vztahy s Interpolem, vytvoření společných a mezinárodních komunikačních prostředků a nakonec dohled nad vzdušným prostorem. Veškeré ostatní pravomoci spadaly pod bosňácko-chorvatskou federaci a Republiku srbskou, čímž tyto politicko-správní celky měly převahu ve státních institucích. Do všech celostátních institucí byli členové voleni v poměru 2 : 1 ve prospěch Federace, kdy zpravidla vždy třetinu členů tvořili Bosňáci, třetinu Chorvaté a třetinu Srbové.

Cílem mírové dohody nebylo pouze ukončení války, ale také uskutečnění existence jednotného bosenského státu, ve kterém by si byly všechny národy rovnoprávné.⁹⁶ K dosažení tohoto cíle měla pomoci mezinárodní společenství. Zásadní roli hrál Úřad vysokého představitele, který měl takové pravomoci, aby mohl zasahovat do politického života BaH za účelem naplnění mírové dohody. Stejnému účelu měly pomoci ještě mezinárodní jednotky IFOR, které byly v BaH rozmístěny v počtu 60 000 mužů.⁹⁷

⁹⁵ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 290, 291.

⁹⁶ KASUM, D. Vývoj politického systému Bosny a Hercegoviny po Daytonu a jeho současná podoba. In: *Středoevropské politické studie* [online]. 2006, roč. 8, č. 2–3, [vid. 18. 4. 2016]. ISSN 1212-7817. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=276>

⁹⁷ KASUM, D. Etnický konflikt v Bosně a Hercegovině. In: ŠMÍD, T. a VAŘURA, V., eds. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 81–110. ISBN 978-80-7325-126-0. S. 105–108

3.4 Důsledky války a uprchlická otázka

Válka v BaH měla velmi krvavý průběh díky etnickým čistkám, které byly ze všech tří stran prováděny na obyvatelstvu rozdílných národností, jak je již v práci zmíněno. Následkem tohoto faktu byla smrt více než 200 tisíc lidí a přes 2 miliony osob se stalo uprchlíky (dle Centra pro výzkum a dokumentaci v Sarajevu „zemřelo přibližně 102 000 osob, z čehož 70 % představovali Bosňáci, 25 % Srbové a 5 % Chorvati“⁹⁸). Válečný konflikt se tedy v podstatě dotkl každé rodiny v BaH. Jako každá válka i ta bosenská měla devastující charakter a zničila většinu bosenských měst, včetně kulturních památek.⁹⁹¹⁰⁰

Co se týče uprchlického problému, tak většina uprchlíků volila útěk do mateřské republiky (Chorvaté do Chorvatska apod.) nebo na území, které měly pod kontrolou ozbrojené síly jejich etnické skupiny. Za války bylo přibližně 2,2 milionu lidí z BaH donuceno opustit svůj domov. Toto číslo, což je až neuvěřitelné, odpovídalo cca 50 % celkové bosenské populace. Zhruba 1,2 milionu uprchlíků hledalo azyl ve více než 100 zemích světa (hlavně v Německu, Chorvatsku, Rakousku a SRJ), zbylý milion osob v rámci BaH. Dle statistických údajů z roku 2005 se do svého původního domova vrátilo 1 007 156 lidí (z toho 441 160 těch, kteří uprchli za hranice a 565 996 vnitřně

⁹⁸ KASUM, D. Etnický konflikt v Bosně a Hercegovině. In: ŠMÍD, T. a VAŽURA, V., eds. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 81–110. ISBN 978-80-7325-126-0. S. 105

⁹⁹ HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 293.

¹⁰⁰ HLADKÝ, L. *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996, s. 192.

přemístěných osob), přičemž někteří z nich se po návratu mezi příslušníky jiné etnické skupiny stali obětí útoků, kterých však postupem času ubývalo.¹⁰¹

3.5 Příčiny války a jejich zhodnocení

Následující kapitola popisuje a zhodnocuje, pomocí poznatků celé práce, příčiny války v BaH probíhající v letech 1992–1995.

Myslím si, že jednou z těchto příčin (v tomto případě lépe řečeno předpokladem pro vznik konfliktu), je určitě etnická rozmanitost BaH, která byla této zemi dána složitým historickým vývojem. Tento vývoj byl jednoznačně podmíněn zeměpisnou polohou BaH, která se její zásluhou během několika staletí ocitla v prostoru mezi zneprátenými mocnostmi, neboli řekněme „světy“, kulturami, náboženstvími a v některých případech také národy – Srby a Chorvaty. Díky tomuto vývoji se v BaH usadili lidé tří konfesí, v práci několikrát zmiňovaných. „Problémem“ bylo, že dvě z těchto konfesí, které se počátkem 20. století vyhranily také národnostně, měly své národní státy ihned v sousedství BaH.

Zmíněné dva národy, jejichž státní celky hraničily s BaH, si kladly historická práva na území BaH a snažily se svůj etnický prostor v BaH připojit ke svým zemím. Což je dle mého názoru v podstatě jedna z hlavních příčin války, jelikož po pádu komunismu v Jugoslávii se Jugoslávie začala rozpadat a jednotlivé státy federace soupeřily o moc a hranice své země – začal se znovu projevovat nacionalismus, který byl během Titovy vlády potlačen. Rivalita Srbů a Chorvatů měla po první světové válce, kdy v Jugoslávii

¹⁰¹ PRTINA, S. Uprchlíká otázka Bosny a Hercegoviny. In: *Středoevropské politické studie* [online]. 2006, roč. 8, č. 2–3, [vid. 18. 4. 2016]. ISSN 1212-7817. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=278>

disponovali největší mocí Srbové, a po druhé světové válce, v níž naopak dominovali Chorvaté, pouze dynamičtější ráz, který se za války v BaH na počátku 90. let 20. století patřičně projevil – etnické čistky, internační tábory, znásilňování apod.

Domnívám se tedy, že rozpínavá politika Srbska a Chorvatska, která se vměšovala do situace v BaH, byla hlavní příčinou této krvavé občanské války, jenž díky tomuto faktu dosáhla mezinárodních rozměrů.

Z hlediska mezinárodního charakteru války se nabízí také otázka, zda by k válce došlo, pokud by mezinárodní společenství nezávislost BaH tak zbrkle neuznala, nebo jestliže by po vypuknutí války dala rozkaz k tvrdému zásahu v BaH za účelem ukončení bojů. Jenže s tím faktem, že ještě před uznáním BaH byla uznána nezávislost Chorvatska a Slovinska, kdy Chorvatsko bylo etnickou rozmanitostí víceméně stejné jako BaH, musela být na své požádání uznána i nezávislost BaH. Důsledný zásah jednotek UNPROFOR neobávajících se ztrát na životech svých vojáků či jejich zajetí, by dle mého osobního názoru zajisté pomohl válečný konflikt v BaH zažehnat rychleji.

Shrnu-li výše zmíněné příčiny a argumentaci, vyvozuji z toho následující závěr. Válka v BaH byla zapříčiněna především rozpínavou politikou dvou zmíněných jihoslovanských národů, které chtěly vytvořit své velké národnostní státy pojímající veškeré národní příslušníky, neuváženou politikou světových mocností a nemalou roli sehrála také etnická rozmanitost BaH, která pro etnické konflikty připravila „živnou půdu“.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo pomocí analýzy odborné literatury seznámit s aspekty vedoucími k vypuknutí války v Bosně a Hercegovině probíhající v letech 1992–1995 a podat vysvětlení, proč válka vypukla a kdo ji zapříčinil.

Abych mohl toto vysvětlení podat, zaměřil jsem se v práci především na pochopení nelehké dějiny Bosny a Hercegoviny, čímž jsem poukázal na etnickou rozmanitost této země, která jednoznačně hrála roli při vypuknutí války v Bosně a Hercegovině na počátku 90. let 20. století. Pomocí deskripce jednotlivých etap historie Bosny a Hercegoviny demonstruji, jaké historické aspekty vůbec vedly k takové etnické rozmanitosti, kterou se může Bosna a Hercegovina „pyšnit“. Před analýzou historie Bosny a Hercegoviny jsem ještě definoval nejdůležitější pojmy související s tímto tématem (válka, občanská válka, etnická skupina, etnický konflikt), jelikož bez znalosti těchto termínů by bylo těžké již tak složité téma pochopit.

Stěžejní částí práce je třetí kapitola, která se zpočátku zabývá cestou Bosny a Hercegoviny k vyhlášení samostatnosti, následují počátky válečného konfliktu a teprve poté se věnuje samotné analýze průběhu války, přičemž průběh války popisuje rok po roku, kdy se v každém roce soustředí na ty nejdůležitější události. V průběhu této analýzy jsem došel k závěru, kdo válku zapříčinil. V poslední podkapitole celé práce se pak snažím tento závěr podložit argumenty a zhodnocuji ho.

Válka v Bosně a Hercegovině probíhající v letech 1992–1995 měla několik příčin, které nyní demonstruji pomocí vysvětlení dvou autorů zabývajících se tímto tématem.

Dle pana doc. PhDr. Ladislava Hladkého, Csc. spočíval osud Bosny a Hercegoviny v její zeměpisné poloze, díky které stála v průběhu svých dějin

mezi různými kulturami a politickými zájmy. Zásadou této skutečnosti se Bosna a Hercegovina stala značně multietnickou zemí, což přineslo také spoustu konfliktů mezi jednotlivými etniky. Tři nejpočetnější z etnických skupin (bosenští Muslimové, bosenští Srbové a bosenští Chorvaté), každá zpravidla vyznávající jiné náboženství, žily v sousedství, což často vedlo k nejruznějším konfliktům, ať už sociálním, či právě etnickým (hlavně na venkově, ve městech byli lidé tolerantnější). Po rozpadu Jugoslávie počátkem 90. let 20. století byly tyto konflikty „přiživovány“ snahou okolních politických okruhů využít nacionalismu k naplnění svých národnostně-politických cílů, k čemuž hojně využívali propagandu. Především Srbsko a Chorvatsko měly ambice na ovládnutí srbských a chorvatských etnických území v Bosně a Hercegovině, která považovaly za své historické země. Jednou z příčin tak dle pana Hladkého byla také rozpínavá politika dvou zmíněných států, přičemž za hlavního viníka války nelze označit některý z národů, ale vůdčí představitele jednotlivých státních celků. Jelikož se do války v Bosně a Hercegovině vložily výše uvedené státy, válka získala mezinárodní rozměr a začaly se v ní angažovat také mezinárodní společenství a světové mocnosti, které za válku dle pana Hladkého také nesou zodpovědnost, jelikož ji nedokázaly ihned vyřešit.

Zatímco pan Bc. Damir Kasum říká, že válka v Bosně a Hercegovině v letech 1992–1995 nebyla zapříčiněna nenávisťmi jugoslávských národů, ale událostmi v průběhu 20. století. Tedy národnostní politikou v meziválečné době, kdy v královské Jugoslávii měli největší vliv Srbové, což v budoucnu Srbům přineslo nepřátelství ostatních národů (hlavně Chorvatů). Během druhé světové války, kdy naopak měli největší vliv Chorvaté, tyto skutečnosti přerostly v první válečné střety mezi etnickými skupinami, které následně přerostly ve válku mezi Chorvatskem a Srbskem. Po rozpadu Titovy Jugoslávie, která se vyznačovala bratrstvím jednotlivých národů, došlo k boomu nacionalismu, který měl největší dopad právě v Bosně a Hercegovině, jelikož zde žily tři národy, z nichž si dva (Chorvatsko a Srbsko) dělaly na její území nároky. Dle Kasuma vládní koalice složená z nacionalistických stran

nedokázala udržet společný postoj, a tak zemi přivedla do války, přičemž zásadní roli sehrály režimy právě Chorvatska a Srbska, které chtěly vytvořit své velké národnostní státy.

Osobně se přikláním spíše k panu Hladkému, jelikož zastávám názor, že jedním z hlavních aspektů vedoucích ke krvavé válce v Bosně a Hercegovině byla její zeměpisná poloha a historický vývoj, které ji přinesly etnickou heterogenezi. Zajisté hrály roli události proběhnuvší během 20. století, jak tvrdí pan Kasum, ale k těmto nejruznějším křivdám a sporům mezi národy žijícími na území Bosny a Hercegoviny dle mého mohlo dojít pouze díky etnické rozmanitosti této země. Následně poté také zásluhou historických okolností jako byl např. rozpad Titovi Jugoslávie, mohlo dojít k přerostnutí etnických konfliktů v krvavou občanskou válku, kterou válka v Bosně a Hercegovině byla. Jednoznačně si také myslím, že srbská a chorvatská rozpínavá politika sehrála bezprostřední roli ve vypuknutí války, jak tvrdí oba autoři. Zároveň také tvrdím, že mezinárodní organizace jako je OSN a NATO mohly tvrdým zásahem válku ukončit ihned v jejím počátku, jak říká pan Hladký.

Nakonec na další stránce přikládám přehlednou tabulku s výčtem všech možných příčin války, přičemž tučným písmem jsou označeny ty, se kterými se osobně ztotožňuji.

	<i>D. Kasum</i>	<i>L. Hladký</i>
<i>Příčiny války v BaH v letech 1992–1995</i>	Události 20. století – politika královské Jugoslávie, druhá světová válka, Titova Jugoslávie a její rozpad)	Zeměpisná poloha + historický vývoj
	Neschopnost dohody vládní koalice nacionalistických stran	Etnická heterogenita
	Rozpínavá politika Srbska a Chorvatska	Rozpínavá politika Srbska a Chorvatska
		Propaganda cílená proti „nepřátelským“ národům
		Neuvážená politika světových mocností a mezinárodních společenství

Seznam literatury

DIZDAREVIĆ, R. *Od smrti Tita do smrti Jugoslávie: svědectví*. České vyd. 1. Praha: Vašut, 2002. ISBN 80-7236-171-6.

GLENNY, M. *Balkán 1804-1999: nacionalismus, válka a velmoci*. Praha: BB art, 2003. ISBN 80-7257-976-2.

HLADKÝ, L. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3674-5.

HLADKÝ, L. *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996. ISBN 80-85765-61-6.

HONIG, W. J. a BOTH, N. *Srebrenica: zpráva o válečném zločinu*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2001. ISBN 80-204-0905-X.

KASUM, D. Etnický konflikt v Bosně a Hercegovině. In: ŠMÍD, T. a VAŘURA, V., eds. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 81–110. ISBN 978-80-7325-126-0.

LOVRENOVIĆ, I. *Bosna a Hercegovina: Krátký přehled kulturní historie*. Praha: ISE, 2000. ISBN 80-86130-05-3.

PELIKÁN, J. *Jihoslovanská krize: Kořeny a souvislosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-083-1.

RYCHLÍK, J. a PERENČEVIĆ, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. ISBN 978-80-7106-885-3.

ŠESTÁK, M. aj. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 80-7106-266-9.

TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-097-9.

THOMAS, N. a MIKULAN, K. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992- 2001*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2375-4.

TÓTH, R. *Politologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0807-5.

VADURA, V. Teorie etnického konfliktu. In: ŠMÍD, T. a VADURA, V., eds. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 9–44. ISBN 978-80-7325-126-0.

VULLIAMY, E. *Údobí pekla: Porozumění bosenské válce*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994. ISBN 80-206-0470-7.

WAISOVÁ, Š. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-33-4.

Elektronické časopisy

KASUM, D. Vývoj politického systému Bosny a Hercegoviny po Daytonu a jeho současná podoba. In: *Středoevropské politické studie* [online]. 2006, roč. 8, č. 2–3, [vid. 18. 4. 2016]. ISSN 1212-7817. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=276>

MAREŠ, M. Vymezení pojmů terorismus, válka a guerilla v soudobé bezpečnostní terminologii. *Obrana a strategie* [online]. 2004, roč. 4, č. 1, s. 19-32 [vid. 15. 4. 2016]. ISSN 1802-7199. Dostupné z: <http://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2004/1-2004/vymezeni-pojmu-terorismus-valka-a-guerilla-v-soudobe-bezpecnostni-terminologii.html#.VxDV5NSLS01>

PRTINA, S. Uprchlíká otázka Bosny a Hercegoviny. In: *Středoevropské politické studie* [online]. 2006, roč. 8, č. 2–3, [vid. 18. 4. 2016]. ISSN 1212-7817. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=278>

Internetové zdroje

BERKOVÁ, H. Před deseti lety byla podepsána Daytonská dohoda. In: *BBC* [online] Aktualizováno 21. 11. 2005 [vid. 16. 4. 2016]. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/11/051121_bosnia_anniv_pckg.shtml

Bosna a Hercegovina. In: *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [vid. 15. 2. 2016]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/bosna_a_hercegovina/

DOLEČEK, R. Ustašovské vyvražďování tisíců Srbů v Bosně. Podřezávání, sekery, mlácení pažbami pušek. In: *Euserver* [online]. 7 .2. 2013 [vid. 9. 3. 2016]. Dostupné z: <http://euserver.parlamentnilisty.cz/Articles/866-ustasovske-vyvrazdovani-tisicu-srbu-v-bosne-podrezavani-sekery-mlaceni-pazbami-pusek.aspx>

Wikipedia – The Free Encyclopedia [online]. [vid. 15. 4. 2016]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Civil_war